

A TERMÉSZET

SZERKESZTI:

NADLER HERBERT

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE

XXVIII. ÉVFOLYAM

9.-10. SZÁM

1932. MÁJUS 1.-15.

FELHŐS NAPNYUGTA MÁJUSBAN.

ifj. József Miklós felvétele.

TARTALOM:

Rapaics Raymund dr.: Nyárfák.

Laczó Viktor dr.: Á fák és madarak napja.

Maderspach Viktor: Népvándorlás az állatvilágban.

Pongrácz Sándor dr.: Goethe és a mai élettudomány.

Vilmos svéd királyi herceg: Ingagi.

Lokcsánszky András: A szajkóról.

Jellinek János: A Solymári-barlang örök éjszakájában.

Rövid közlemények.

Mi ujság az Állatkertben?

Szondy György: Tavaszi kalandozások.

**Szent Gellért
Gyógyfürdő
és Szálló**

BUDAPEST

**47° C. rádiumos
hőforrások.**

A legtokéletesebb
gyógyberendezések.

Elsőrangú gyógyszálló
a fürdővel közvetlen
kapcsolatban.

Diétás konyha.

HULLÁMFÜRDŐ

GUNDEL

vendéglője

az **Állatkert főbejárata** mellett
kiváló konyhájáról közismert.

POLGÁRI ÁRAK. ZENE.

Éttermei és terrasza a Gellért-szállóban a vidékről felránduló
közönség és külföldi látogatóink kedvelt szórakozási helye.

A HOLT IDÉNY

a legalkalmasabb arra, hogy

VADÁSZFEGYVEREIT

teljesen rendbehozassa.

Az összes puskaműves
munkák, ú. m. új agyak
és csövek készítését,
távcsőszereléseket, be-
lövést, teljes felfrissítést
stb. stb. teljes garancia
mellett végzi:

SKABA ÉS PLÖKL

puskaműves műhelye

BUDAPEST

VI. kerület, Vilmos császár-út 33. szám

Telefon: 270—56

**MINDEN MŰVELT EMBER
KÖNYVSZEKRÉNYÉNEK
DÍSZE**

**»A TERMÉSZET«
BEKÖTÖTT ÉVFOLYAMAI**

Az 1930-as és 1931-es évfolyamok
ára díszes vászonkötésben 10—10 pengő,
mely összeg beküldése ellenében
bérmentesen megküldi
az **ÁLLATKERT**
igazgatósága

BUDAPEST, VI., VÁROSLIGET

**KI MINT VET, ÚGY ARAT,
MAUTHNER MAGNÁL JOBBAT SEHOL SEM KAPHAT!**

Fennáll
58 év óta.

MAUTHNER MAG

MAUTHNER ÖDÖN
magtermelő és magkereskedelmi részv. társ.

BUDAPEST

SURGÖNYCIM: MAUTHNEREK

Telefon: J. 463-65

Központ: VII., ROTTENBILLER-U. 33.

Fiókház: IV., KOSSUTH LAJOS-U. 4.

A Ferencrendiek templomával
szemben

Főárjegyzék,
mely növényárjegyzéket is
tartalmaz,
ingyen és bérmentve

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, VI., ÁLLATKERT
TELEFON: AUT. 194-30

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT

A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
KÉT OSSZEVONT SZÁMA
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
EGY ÉVRE 6 PENGŐ, FÉLÉVRE 3 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 60 FILLÉR

XXVIII. ÉVFOLYAM

9.-10. SZÁM

1932. MÁJUS 1.-15.

NYÁRFÁK.

Írta: Rapaics Raymund.

Azt mondják, hogy a magyarság nem nagy barátja a fának. Mint sok egyéb általánosítás, ez sem fogadható el fenntartás nélkül. Határozottan állíthatjuk és bizonyítjuk, hogy két fa is meghódította a magyarság szívét. Egyik a hársfa, amely a barokk-korban a magyar nemesi udvarkerteknek legjellegzetesebb fája volt. A másik a nyárfa, amely a mult század népies-regényes divatjának volt legkedvesebb és költeményekben is megénekelte fája. Ki ne emlékezne diákkorából *Petőfi* ma már nagyon régiesnek tetsző költeményére, *Az Alföld-re*:

A csárdánál törpe nyárfaerdő
Sárgul a királydinnyés homokban,
Oda fészkel a visító vérese,
Gyermekektől nem háborgatottan.

Ott tenyészik a bús árvalányhaj
S kék virága a szamárkenyérnek,
Hűs tövéhez déli nap hevében
Meggíhenni tarka gyíkok térnek.

Az alföldi nyárfásoknak ez a rövid, de jellemző leírása legjobban mutatja, hogy a magyarság a mult században az Alfölddel és a pusztával az Alföld jellegzetes fáját, a nyárfát is — hogy úgy mondjuk — felfedezte. Sőt nemcsak a magyarságot ragadta el az alföldi nyárfaliget, hanem a Bach-korszakban hazánkban időző és az alföldi növényzetet tudományosan tanulmányozó osztrák botanikust, *Anton Kerner*-t is, aki a dunai országok növényvilágának életéről írt s első megjelenése után kerek 80 évvel nemrégiben másodszer kiadott munkájában külön fejezetet szentelt a pusztai nyárfaerdőnek.

Az Alföldnek ez a jellegzetes fája a fehérnyárfa (*Populus alba*), amely nagyon különböző alakokban látható a Duna—Tisza földjén. Nagy területeket borít két nagy folyónk és ezek mellékfolyói partján s itt állandóan cserje marad, természetesen csupa sárhajtás, amely nem virágzik. Közötte nagy számmal látható a vad édesgyökér (*Glycyrrhiza echinata*), amelyet egyebek között vöröslő tiskékkel fegyverzett hüvelytermése különböztet az ültetett és hasznos édesgyökértől (*Glycyrrhiza glabra*).

Ahol azonban a természet vagy az ember nem akadályozza a fehérnyárfát a felcseperedésben, ott tekintélyes, gyakran terebélyes fává erősödik. Erdőben nem gyakori, csak a ritka erdőben telepedik meg, mert nagyon ragaszkodik a napsugárhoz. Az erdész

azt mondja, hogy nagy a fényigénye. Ezért többnyire magányosan, vagy kisebb csoportokban látható. Öreg fák 30 méternyi magasságot érnek. De ezek sem valami nagykorúak, más fákhoz viszonyítva. Mert néhány száz esztendeig még az élő nyárfa puha fája is eltart. Ilyen fák törzse aránylag már korán erősen megvastagodik.

A mult században híres volt az »ibrányi nyárfa« Szabolcsmegyében. A huszas évekből származó leírás szerint törzsének 19 méter volt a kerülete. Ekkor belül természetesen már odvas volt, de odvában harmincöt ember elfért. A harmincas években a vihar kettétörte s az ötvenes években elpusztult.

Az élő öreg fehérnyárfák között legnevezetesebb a hédervári »Kont-fa« Györmegyében. A Hédervárcsalád ősi fészkeben, Hédervárott, az ősi nyárfa törzse ma már csönkán mered égnek és már csak egyik oldalán hajt lombot. Gróf *Khuen-Héderváry Károly* 1911-ben emléktáblával jelölte meg. A latinnyelvű emléktábla szövegében különféle legendás adatok szerepelnek. Az első úgy szól, hogy Mosonmegye rendjei 1241-ben a tatárok elől menekülve ennek a fának árnyékában gyűltek össze s ott a papok a kenyeret kővé változtatták. (Status et Ordines Comitatus Mosoniensis tempore vastationis tartarorum anno MCCXLI sub umbra huius Populi tremulae ad congregationem confluisse, hicque tunc sacerdotis in aspectu barbarorum panes in lapides mutare.) Nevét a fa onnan nyerte, hogy 1388-ban *Héderváry Kont* alatta tartotta az összeesküvők gyűlését *Zsigmond* király ellen. (Anno autem MCCCCLXXXVIII — folytatja a felirat — eodem loci Stephanum Kont de Hedrechvara cum sociis contra regem Sigismundum coniurasse fama nuntiat vulgaris.) Azonban korunkban is van nevezetessége a fának, ugyanis amióta a Héderváry-család férfiága kihalt, a család nevezetes tagjainak halálakor egy-egy ágát dobta el. (Semine masculino familiae Hedervarianae de genere Heder extincto cum haereditatem eius per ultimam subolem Catharinam familia Viczayana consecuta est. Haec arbor ducentos ultiores floruit annos. Saeculo autem undevicesimo quotiescunque membrum quidam familiae huius de genere Osl defecit, toties unum suis e ramis vetustate deiecit populus. Anno MCMIII tandem cum ultima Viczayana desiit vivere una eademque nocte simul et ultimus arboris cecidit ramus.) Végül az írás azt mondja el, hogy ki és mikor emelte ezt az emléket. (Hoc monumentum exegit nepos Viczayanus, pronepos item Hedervaryorum, Carolus comes Khuen-Hedervary anno Domini MCMXI.)

Nem akarom itt a »Kont-fa« mondabeli elemeit boncolni, enélkül is könnyű megállapítani, hogy itt egész mondagyűjteménnyel van dolgunk. Még könnyebb annak megállapítása, hogy a fa, amelyet a felírás tévesen nevez rezgőnyárnak, sem az összeesküvőt, sem a tatárokat nem látta. A fehérsnyárfa átlagos életkorát ugyanis körülbelül 3—400 évre becsülik. Ennél nem volt idősebb az »ibrányi fa« sem, és nem öregebb a »Kont-fa« sem. De a legendákban nem is fontos a fák természettudományi életkora.

Érdekes fehérsnyárfái vannak Szeged városának is. A szegedi öreg nyárfák annál nevezetesebbek, mert

26 méter magas, 180 éves és törzsének 1,76 méter az átmérője. *Kiss Ferenc* erdész nevét viseli, aki legtöbbet tett a szegedi erdők ügyében.

Másik közkedvelt, de az Alföldön ritkább nyárfánk a rezgőnyárfa (*Populus tremula*). Ez leggyakrabban telepedik meg az erdőben s a nyírségi erdőknek nagyon jellegzetes fája. Tudvalevően nagyon felkapta a népdal. Érzelmesszívűiek a levelei reszketésében valami sejtelmes jelenséget gyanítanak. Pedig ennek nagyon egyszerű a magyarázata. Mindössze annyi, hogy a rezgőnyárfa levelének hosszabb a nyele, mint a lemeze és ezenfelül a nyél hosszában, de a lemez lapjára, merő-

Jegenyenyárfasor Felsőbabád-pusztán. Nadler, Ferenc felvétele.

valóban egy régi kor emlékei. Szeged határa hajdan fátlan volt — a szegedi erdők ültetvények — s az öreg nyárfák még abból az időből valók, amikor Szeged város határában egy-egy nyárfaliget képviselte a fák birodalmát. A nagy nyárfa a régi világban a sokezer hold kiterjedésű legelőkön a tornyot helyettesítette, erről tájékozódott a pusztai ember. A betyárok a nagy fákat ezenkívül postának is felhasználták. Szeged határában magam is meglátogattam azt a hatalmas fehérsnyárfát, amelyet ma is »rózsafának« neveznek. De a növénytan tudománya sohasem fejthetné meg, hogyan kapta ez a fa a »rózsafa« nevet, ha az öregek el nem mondanák, hogy ez a fa *Rózsa Sándor* fája volt, az ő legényei használták a fát jelpostának, kócot, rongyot, virágot akasztottak rá s akit illetett, abból tudta meg erre jártában, amit meg kellett tudnia. Ez a fa körülbelül 130 éves és több mint 23 méter magas. Van azonban Szeged határában még ennél is öregebb két nyárfa, egyik a »Galambos-fa«, ez 140 éves és 20 méter magas, a másik a »*Kiss Ferenc* fája«, amely

leges síkban lapított. Az ilyen alkotású, rugalmas test mind könnyen »reszket«.

Sok nyárfánk törvénytelen házasság gyermeke, apai ágon a rezgőnyárfa, anyai ágon a fehérsnyárfa származottja. A botanikusok már régóta sejtették, hogy ez a két nyárfafaj ilyen, hogy úgy mondjam »vad« házasságba is szívesen keveredik s az utódokat szürke nyárfa néven különböztették meg (*Populus canescens*). Magyarországon bizonyították be, hogy ez a fajkeveredés, amelyet sokan kétségbevontak, valóban megtörténhet és nem is ritka eset a természetben. *Gombocz Endre* a Csepelsziget kincstári erdejében 1924- és 1925-ben pontosan ellenőrzött keresztező kísérleteket végzett s ezek eredményeként tisztázódott, hogy a fehérsnyárfa virágának termője szívesen fogadja a rezgőnyárfa virágporát. Sajátságosnak látszik, azonban tény, hogy a rezgőnyárfa termőjét a fehérsnyárfa virágpora nem termékenyíti meg.

Csak a szakemberek ismerik a hazai nyárfák között a harmadikat, a feketenyárfát (*Populus nigra*), amely

pedig nagyon széles nyárfaatyafiságnak hazai képviselője. Ebből a csoportból az inkább a feketenyárfához szinte hajszálíg hasonló és csak a természetével különböző jegenyenyárfát (*Populus italica*) ismerik közönségesen, amely Középpászsiában honos, de, miként latin neve mutatja, Középeurópába Olaszországból hozták. Mégpedig nem kisebb ember, mint *Napoleon* tette népszerűvé. Mint ismeretes, *Napoleon* sokfelé építtetett utakat, (jó utak nélkül nem lehet háborút nyerni) s mert olaszországi hadjáratán nagyon megtetszett neki a szép, oszlopos jegenyenyárfa, az utak mellé mindenütt ilyet ültetett. Azóta az egész mult században előszeretettel ültették utak mellé a jegenyenyárfát, amely nagyon tetszett a XIX. századbeli regényes kedélynek. Ma az emberek már kevésbé regényesek és tudják, hogy a jegenyenyárfa nem alkalmas az utak szegélyezésére, azért a szép jegenyesorok egyre fogynak.

A XVIII. században kezdték ültetni az amerikai és a keletázsiai nyárfákat. Az amerikaiak közül erősen gyantás, illatos rügyeivel kiválik a balzsamosnyárfa (*Populus balsamifera*), és óriási természetével a kanadai nyárfa (*Populus virginiana*). Gyors növésükről is nevezetesek az amerikai és ázsiai nyárfák, ezért írja *Veszelszky Antal* az első pesti ültetésről: »A kanadai nyárfával 1780-ban Simon Judás nap tájban a pesthi híd mellékét alólról, fellülről beültették, majd meg-lássuk micsoda vastagra nőttek 10—12 esztendőök alatt.«

Legújabbban az északkeleti *Populus Simonii* a divatos nyárfa, amely nálunk is látható már. Ez a fekete- és az említett amerikai nyárfáktól tojásdadalakú leveleivel különböző és olyan gyorsan nő, hogy fiatal korában gyenge törzsét sokáig karóval kell támasztani.

A gyorsaság a nyárfáknak mindenképen természetükben van. A mieink kora tavasszal virágzanak, a fekete-, jegenye- s az amerikai és keletázsiai nyárfák április végén, májusban. A porzós barkák elvirágzás után mint kövér hernyók lepik el a fák alját, a termős barkákon apró tokok fejlődnek s ezek hamarosan felrepedve, a szelek szárnyára bízzák az apró magvakat, amelyeket fehér szőrökből álló üstökük röpit a levegőben. Budapesten, az Újpestre vezető Váci-úton, a nyárfa magjának érésekor, feltűnő látványosság a levegőben szállingózó millió és millió nyárfapelyeg. Amint az út környékén ide-oda imbolyognak, mintha hópelyhek hullanának.

A szél az úton apró gömbökké csapja és görgeti össze őket, majd elviszi mindenestől a környékre, a szemétre, a semmibe.

Amikor ezt a májusi élethavazást látom, mindig azt kérdezem: vajjon ha városba börtönöznék a természetet, mivé lenne bősége, elpusztíthatatlannak látszó termékenysége?

A FÁK ÉS MADARAK NAPJA.

Irta: **Laczó Viktor dr.**

Nagy emberünk, Apponyi Albert gróf, 1906. április 27-én, vallás- és közoktatásügyi miniszter korában 26.120/1906—VI. szám alatt kiadott rendeletével meg akarta honosítani nálunk is azt a napot, amelyet a fák és madarak védelmére a végletes gyermekded-ségből és végletes nyerségből összetett amerikai néplelek nemcsak szívesen fogadott, hanem meg is tartott. Nálunk a fák és madarak napja összezsugorodott abban

az elég rövid megemlékezésben, amelyet a tanítók a fák és madarak hasznának szenteltek s amelyet a tanulók szórakozott figyelemmel meghallgattak. A virágzó fákat ellenben a magyarok kicsinyje-nagyja tovább is rongálta, új fácskát valószínűleg nem minden iskola ültetett, s a fiúk a madárfészkeket továbbra is kirabolgatták, a madarakat továbbra is parittyázták. A fák és madarak napjának eszméje szépen elpárolgott. Az elmúlt évben Apponyi Albert országgyűlési képviselőségének ötvenéves jubileumára a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1931. június 24-én kelt 300—76. 1931. számú rendeletével a fák és madarak napját »újabb virágzásba kívánta szökkeníteni« s annak megülését a polgári és középiskolákra is kiterjesztette, előírván, hogy az iskolákban május vagy június folyamán valamely szabadon választott napon a tanítók ismét csak beszéljenek a madarak jelentőségéről, azoknak védelméről és szaporításuk szükségességéről, és ismét csak magyarázzák a növényzetnek, a fáknek és cserjéknek a természet háztartásában való nagy szerepét és ahol csak lehet, tegyenek is valamit: fákat és cseméteket ültessenek.

Aki ismeri az iskolai életet, előre is megmondhatja, hogy ennek a rendeletnek is általában az lesz a sorsa, ami a forró takaréktűzhelyre kibugyanó vízé: rövid sistergés után eltűnik. Nem elég beszélni, nem elég az iskolai ifjúságnak vagy a népnek »értelméhez szólni«; minden ember, de kivált az egyszerű vagy kezdetleges műveltségű emberek, gyermekek sokkal érzékibb-érzel-mibb teremtések, mintsemhogy a nagy értékeket velük magyarázatokkal megértethetnők. Nem! *A nagy értékeket ünnepelni kell!* Idnapokat, üdvnapiakat, vagyis »jó napokat« kell rendezni a nagy értékek tiszteltetésére s ennek a tiszteletnek a szívekbe való ültetésére.

De mindenekelőtt tisztázni kell a tiszteletnek fogalmát is. Ha valakinek csak úgy röviden azt mondjuk, hogy tisztelje a fákat és a madarakat, bizonyára nevet rajtunk, mert neki a tiszteletről valami hagyományos, de igen zavaros fogalma van. A mi tiszteletünk általában véve nem haladt a korral. A mi tiszteletünk általában véve mintha az emberiség őskorából származnék: tele van primitívséggel, kezdetlegességgel.

A legszembeötlőbb ilyen kezdetlegessége a mi tiszteletünknek az, hogy szinte összeférhetetlen a megismeréssel. *Az emberek legjobban tisztelik azt, amit nem értenek.* Mihelyest megértik, vagy csak hiszik, hogy értik, tiszteletük azonnal szétfoszlik. Vannak, akik lenézökké, sőt durvákká tudnak lenni azzal az értékkel szemben, amelyet megértettek. Gondoljunk csak azokra az értékekre, amelyek a sexuális élethez fűződnek és arra a mérhetetlen durvaságra, amellyel azt azoknak nagy része kezeli, akik azt hiszik magukról, hogy ők értik. Csak néhány példával szolgálunk arra, hogy az emberiségnek ősállati tisztelete mennyire tünezett értelmiségének fejlődésével. Ott van a Nap. Amíg az ember szűk látókörrel csak melegét érezte, világosságát élvezte s a tavaszt, az aratást, a szüretet, minden életét neki köszönte, de valami megfoghatatlan Szellemnek gondolta, addig volt naptisztelete, voltak naptemplomai s a vasárnap volt a »dies Solis«, a Napnak napja. Amióta tudjuk, hogy a Nap izzó állapotban lévő égitest, óriási tüztenger és tudjuk, milyen messze van tőlünk, mennyi idő alatt mozog a saját tengelye körül és a Herkules csillagzat felé, azóta nem tiszteljük a Napot és legfeljebb költők írják róla himnuszokat. És a szépséges, szelídfényű Hold! Mily jótékony a világossága a sötét-

kék bársonyos éjszakában! Mily varázsos a kóborlása tavasszal a szerelmekkel telített őserdőkben! A hétfő volt az ő napja, »dies Lunae«; szűzleánynak, vadásznak képzeltek; Artemisznak, Diánának nevezték s az évet holdnapokra osztották. Amióta pedig tudjuk, hogy levegőtlen, holt sziklatömeg, meteorverte üregekkel és még az a méla fénye sem az övé, hanem azt is a Naptól kölcsönzi, vajjon ki tisztelné, ki ünnepelné az ilyen megértett, szegény égítetett? És a láng! Mint a Napnak égből szállott lenge lánya, mily meleg, mily tüzes, mily áldásos, mily titokzatos, milyen káprázató! Amíg lényegét nem ismerték, országok és népek földre borultak előtte, papok táplálták, apácák őrizték, költők megénekelték, az emberek valami szent piromániában éltek. Azután megtudták, hogy egyszerű vegyi bomlás, az oxigénnek a szénnel való egyesülése s a tűzimádatnak vége!

Ilyen előzmények után kicsoda kívánhatja, hogy a fákat, cserjéket tiszteljük, mint ahogy a japánok szinte imádják a virágzó fákat, a nyíló krizantémumokat; kicsoda kívánhatja, hogy a madarakat tiszteljük, amikor azoknak is éppoly szervi működéseik vannak, mint... az embereknek?!

Hát bizony azzal az őszállati tisztelettel, amelyben titoksejtés van, aztán borzadás, csodálat, félelem, meghunyászkodás, soha sem lehet tisztelni azt, amit megértünk s amiről megtudjuk, hogy nem kell előtte meghunyászkodni. De van a tiszteletnek fejlettebb alakja is: az értékeknek elismerése és becsülése. Ez a tisztelet nem fogy a megismerés arányában, hanem éppen ellenkezőleg, fokozódik. Ez a tisztelet nem vonatkozik csak rangban felsőbbekre, hanem kiterjeszkedik minden értékre, minden jóságra és szépségre. Ez a tisztelet nem mutatkozik megalázó ünneplésben, hazug hízelgésben, haszonleső farkcsóválásban. Az ilyen tiszteletből fakadó ünneplés: az értéknek becézése, az értéknek kiültetése, felmagasztalása és élvezése. Az ilyen ünneplésnél nem annyira várunk valamit, hanem adunk: jó napot adunk az értéknek és önmagunknak.

A fák és madarak napját is tehát ünneppé, jó nappá kell avatni. Először is meg kell rögzíteni és a magyar nemzeti naptárba kell iktatni. A keresztény és a nagyon kis helyet elfoglaló zsidó naptárrova mellé magyar nemzeti rovatot kell előírni minden naptárcsinálónak. A történelem és kivált a magyar történelem nagy eseményeit, öröm- és gyásznapjait mindenkorra meg kell állapítani s ezek közé fel kell venni a régi majális helyére a fák és a madarak napját. Legjobb volna vagy május elseje, vagy ha ezt a »munka napja«-nak hagynók meg, május 2. és 10. között, még a fagyos szentek előtt. Az elvont eszmék, minő a béke, a magyar jövő, a haza, az egység, az összetartás, a tekintély, az erkölcs, a takarékoság nem nagyon alkalmasak ünneplésre, de igenis a kézzelfoghatók: a gyermek, az anya, a tavasz, a Föld, a munka, a gép, a kenyér, a szüret. Ezek közül egyiknek-másiknak lehetne még »nap«-ot adni. De ebből aztán jó napot is kell ám csinálni! Az ünnepléshez kell: szabadság, látványosság, beszéd, ének, zene és evés. Az ötlet szerint való kirándulásokat az iskolákban be kellene tiltani, folytonosan zavarják a tanítás menetét. De olyan ünnepnapon, mint a fák és madarak napja, először is szünetet kell adni. Azután a látványosság kedvéért zászlókkal és más díszekkel felszerelve, ki kell rándulni; a kijelölt térségen fát kell ültetni s azt előbb az igazgató, azután a tanítók s végül a legjobb tanulók nevére kell keresztelni; fogságban

levő, de szabadságra született madarakat — cinkéket, tengeliceket, rigókat — ünnepélyesen szabadon kell eresztetni; a madaraknak ételt kell szórni; a madarakról és virágokról szóló költeményeket kell szavalni, énekelni s végül zenekíséret mellett magukat az iskolai növendékeket is meg kell vendégelni; teljes virágjában álló fa körül táncokat kell lejtetni. Ha az ilyen ünnepélyen még szülők is részt vesznek s utána az iskolai növendékek fáradtan és boldogan haza kerülnek és lefeküsznek, nem hiszem, hogy a fák és madarak napját egyhamar elfelejtenék s a virágzó fákat tovább is rongálnák, a madarakat továbbra is üldöznék.

NÉPVÁNDORLÁS AZ ÁLLATVILÁGBAN.

Írta: Maderspach Viktor.

Zsenge gyermekkorom első emlékei közé tartoznak azok a szenvedélyes viták, amelyek a halhatatlan emlékü Herman Ottó, Buda Ádám, a nagy ornitológus és atyám között folytak és amelyeket, mint áhitatosan hallgatódzó, de gyakran megszeppent kisfiú hallgattam végig. Megszeppenésre ugyanis elég okom volt, mert a szenvedélyes öreg urak, álláspontjuk mellett érvelve, öklükkel csapkodták az asztalt és ennek megfelelő hangnemben vitatkoztak.

A nyírfajd (*Tetrao tetrax*) előfordulása képezte ismételten a vita tárgyát. Buda Ádám ugyanis azt állította, hogy ez a madár a Retyezát-tömbhöz tartozó hegyeken honos, míg atyám már a múlt század nyolcvanas éveiben ennek ellenkezőjéről volt meggyőződve. Ezt a kérdést semmiképen sem tudták eldönteni.

Jómagam e század elején, Buda Ádám utasításait követve, a legkülönbözőbb helyeken kerestem a nyírfajdot. Különösen dürgés idején, márciusban és áprilisban kutattam át az általa megjelölt területeket, de minden kísérletem eredménytelen volt. A hatalmas *urogallus*-t az igényeinek megfelelő minden helyen nyomoztam és láttam, de a lantfarkú *tetrax* abban az időben már nem volt azoknak a tájaknak lakója.

A nyírfajd régebben azonban kétségtelenül ott volt. Ezt vén parasztpuskások elbeszéléseiből állapíthattam meg, akik még visszaemlékeztek a kiskakasra. A siketfajdtól, amelyet az oláh nép nagykakasnak, »kokos mare«-nak nevezett, határozottan meg tudták különböztetni és attól eltérően »borboros«-nak nevezték. A fiatalabb nemzedékhez tartozó bennszülöttek közül azonban már senki sem ismerte ezt a szép vadat.

A nyírfajd a Retyezát- és Páring-hegység környékéről egy idő óta nyomtalanul eltűnt.

Ennek a jelenségnek oka előttem teljesen ismeretlen és magyarozatát sem tudom megtalálni. A múlt század kilencvenes éveiben ott mindenféle vadnem erősen elszaporodott. Ennek a szaporodásnak még az erdők egy részének letarolása sem állta útját és miután ez a siketfajdra nézve is áll, nem tudom elképzelni, hogy a nagykakas kisebb rokonának hirtelen eltűnését ezzel lehetne megmagyarázni. Sőt a háború idején Német-, Lengyel- és Oroszországban azt tapasztaltam, hogy a nyírfajdot az emberek közelsége és mozgolódása sokkal kevésbé veszélyezi és zavarja, mint a siketfajdot. Még kevésbé tartom valószínűnek, hogy éghajlati, vagy a talajművelésben beállott változások okozták volna elvándorlását. Nemzetközi hajlamainál fogva a legkülönbözőbb életkörülményekkel tud meg-

barátkozni, aminek legjobb bizonyítéka, hogy nemcsak az Alpokban, hanem Volhynia sík mocsárerdeiben is egyaránt jól érzi magát. A Déli-Kárpátokban semmi esetre sem következett be az összes életviszonyoknak olyan gyökeres megváltozása, mint például a Bodrogközben, ahol a folyamszabályozás az ősi mocsárparadicsomot egy csapásra forró, száraz, homokos szántóföldekké alakította át. Hogy a nyírfajd innen jobb tájakra költözött, az érthető, de Erdély bizonyos vidékeiről bekövetkezett eltűnése vagy pusztulása egyelőre megoldatlan rejtély marad.

Éppoly feltűnő, de könnyebben megmagyarázható a vaddisznóknak egyes helyeken tapasztalható megjelenése vagy eltűnése.

A múlt század kilencvenes éveinek elején a Zsil-folyó folyamrendszeréhez tartozó vidékeken nem lehetett vaddisznót találni. A parasztpuskások között élő, szóbeli hagyomány ugyan megemlékezett róla, de még a legvénebb emberek között sem lehetett olyat találni, aki vaddisznót valaha elejtett.

A Zsil-völgyében a millenniumi évben, 1896-ban, jelent meg az első vadsertés. Vadászok valahol a Zsil forrásvidékén ejtették el. A hajtóvadászat alkalmával — a vadászok akkoriban oly módon vadásztak, mint a maharadszák — a puszkások az ismeretlen szörnyetegtől való félelmükben a fákra másztak. Pedig mindannyian olyan legények voltak, akik a mackóval már ismételtelen szembenéztek. Attól kezdve a vaddisznó mindjobban elszaporodott, úgy, hogy tíz év leforgása alatt igen közönséges zsákmánnyá vált. Rendkívül szigorú tél, magas hó és egyúttal a sertésvész 1907. év telén majdnem az egész állományt elpusztította. Csak 1914-ben lehetett újra vaddisznót nyomozni. Azóta állítólag újból igen erősen elszaporodott. A következő sertésvész az állati életnek ezt a jelenleg magasan felágaskodó élethullámát megint a völgy fenekére fogja visszaszorítani.

Az a hullám, amely a Retyezát vidékén a szarvas megjelenését, elszaporodását és eltűnését jelzi, látszólag néhány évtizeddel hosszabb időszakban lüktet, mint a vaddisznóé. Amikor a múlt század nyolcvanas éveinek végén vadászati kérdések iránt kezdtem érdeklődni, ezt a nemes vadat ott csak hírből ismerték. De gazdagabb bennszülötteknél sok helyen szarvasagancsból faragott dísztárgyakat, nevezetesen puszkaporos-szarvakat láttam, amelyeket azonban sem pénzért, sem más javakért nem lehetett megszerezni. Tulajdonosaik eredetükről semmiféle felvilágosítást sem tudtak adni, mely körülmény mindenestre azoknak aránylagos régiségére enged következtetni. Amint az oláhok szokták magukat kifejezni, azok »akkor készültek, amikor más ember-reteg élt ezen a világon«.

A szarvas a múlt század kilencvenes éveinek elején jelent meg a Páring-hegység északi szakadékaiban, ahol a Zsiec-patak mentén fiatal fenyvesekkel borított erdőirtások és erdőégés folytán keletkezett tisztások voltak. Kétségtelen, hogy a szászsebesi kincstári erdőségekből jött, ahol emberemlékezet óta igen gyakori vad volt. A következő évtizedekben lassan, de fokozatosan terjedt el nyugat felé. 1910-ben láttam az első szarvas kimpuluineági zergeterületemen, mely a Retyezát-tömbhöz tartozik és az előbb említett területektől 50 kilométernyire fekszik nyugatra. 1916-ban a háború folyamán a Retyezát-hegységben ismételtelen láttam szarvasokat olyan helyeken, ahol húsz évvel azelőtt Kendeffy Gábor gróf, e területek tulajdonosa, szarvasok telepítésével kísérletezett. Ezek a

kísérletek azonban eredménytelenek voltak. A Máramarosból hozott tenyészanyagot a farkasok rövidesen elpusztították.

Ezekről a legutóbb említett szarvasokról azonban nem akarom egész határozottan állítani, hogy azok a Páring-hegységből lassan nyugat felé terjedő törzsnek legszélsőbb nyulványai. Nem tartom lehetetlennek, hogy éppen ellenkező irányból, Krassó-Szörény megyéből vándoroltak be a Retyezát-hegységbe. Ott az erdős középhegységben a szarvas ugyanis mindig honos volt, de azelőtt sohasem jutott eszébe, hogy a Retyezát rengetegeiben is gyarmatokat létesítsen és ott elszaporodjék.

Ez alkalommal nem mulaszthatom el, hogy a krassó-szörényi szarvasokról vadász körökben elterjedt és vallott nézetekről megemlékezzem. Állítólag egymástól határozottan megkülönböztetett két válfaj van ott. Az ősidők óta ott tenyésző helybeli szarvas és az államvasúttársaság (STEG) cseh erdészei által betelepített csehországi tenyészállatok ivadékai. Előbbiek állítólag minden tekintetben erősebbek és kiválóbbak és a silányabb jövevényekkel nem keveredtek össze.

GOETHE ÉS A MAI ÉLETTUDOMÁNY.

Írta: Pongrácz Sándor dr.

Amikor ezelőtt száz évvel — pontosan 1832 március 22-én — egy élményekben csodálatosan gazdag élet lángját oltotta el a halál, egyúttal egy új tudománynak adott életet. Ez pedig a Goethe-kutatás, amely hivatva volt Goethe-nek reánk hagyott szellemi örökségét egységes rendszerbe foglalva, az utókornak átadni. Ebben él Goethe szelleme, ebben él a XX. század Goethéje és élni fog akkor is, amikor a weimari sírbolt halottjának utolsó porhüvelyét is elsöpörte az enyészet.

Nagy gondolkodókról azt szokták mondani, hogy haláluk után, magyarázóik irataiban bontakoznak ki teljes nagyságukban. Így tudtuk felfogni s igazában értékelni Lamarck tanítását Spencer Herbert bölcséletén keresztül, így ismertük meg a darwinizmus horderejét Darwin követőinek és bírálóinak írásából, akiknek megadatott, hogy az ő gondolatvilágát szerencsésen alkalmazzák a tudományok különféle ágaiban.

De a nagy gondolkodók magyarázóik közben sokszor ellentétes eredményekre is jutottak. Ez a végzet Goethe kritikusaik is elérte, amikor azt feszegették, hogy Goethe monista volt-e, hogy hitt-e az életerőben, az ősnemzésben, a világ célszerűségében és az evolúcióban? Sokan azt mondják, hogy ennek megállapítása nem lehet a Goethe-kutató természetbúvár feladata, mert Goethe-nek nincsen természettudományos jelentősége. Chamberlain egyenesen végzetesnek mondja Goethe tudományos fejlődésére az állkapocsközöti csont felfedezését, mások úgy vélik, hogy Goethe afféle műkedvelő volt a biológiában. Akik így gondolkodnak, megfélemlítettek arról, hogy Goethe éveken át dolgozott a jénai bonctani intézetben és az emberen is kimutatta az állkapocsközöti csontot, amelyben Camper még kételkedett. Megfélemlítettek arról is, hogy Goethe csonttant is írt és az első közlő közül való, akik összehasonlító anatómiával foglalkoztak. Mások a másik szélsőségbe estek. Haeckel Goethe-ben a modern élettudomány apostolát látja, aki pusztán az ész megismerő erejével, a megsejtés csodálatos hatalmával megáldva, legalább száz esztendővel megelőzte korát. Chamberlain szerint azonban mindez tévedés, mert szerinte Goethe sohasem nézte a mai életkutatók szemüvegén keresztül az élő világot. Lehet, hogy Chamberlainnek valamelyest igaza van. Lehet, hogyha ma egy pillanatra kilépne a weimari sírbolt halottja, megszólalna és elmondaná élet-

tudományos hitvallását, akkor magyarázóit alaposan felülvizsgálának mindent, amit róla eddig írtak. Egy azonban bizonyos: Goethe-ben már korán kikristályosodott egységes világnézete, amely legjobban a spinozai panteizmushoz közeledik. Goethe tehát nem volt monista s ha Emil Ludwig mégis pogánynak tartja, éppúgy téved, mint Chamberlain, amikor kétségbe vonja Goethe-nek az evolúció és fejlődési eszme iránti érzékét. Nem lehet pogány az, aki annyira dicsőíti a törvényszerűség hatalmát, mint Goethe. Nem lehet monista az, aki a szellemnek ilyen egyeduralmat és fölényt biztosít a világ történéseiben. Igen, a törvényszerűség felismerése a goethe-i világszemlélet egyik sarkalatos pontja. De ez a törvényszerűség sokszor elrejtőzik előttünk, amit érzékeink tökéletlenségének köszönhetünk. Érzékelésünk sokszor cserben hagy, mert, ahogy ezt már Goethe is sejtette: bizonyos fokig csalóka és megtévesztő világban élünk, melynek jelenségei a valóságban nem olyanok, mint amilyeneknek azokat látjuk.

A törvényszerűség kitarató, fáradhatatlan keresése mellett a weimari bölcs természettudományos egyénisége fölfelé ívelő pályát mutat. Korának csodálatosan változó környezete, forrongó lelkülete kétségkívül nagy hatással volt élettudományos hitvallásának kibontakozására. Geoffroy-nak Cuvier-el való vitája annyira hatott rá, hogy élete végén erről beszámoló tanulmányt írt »Principes de Philosophie Zoologique. Discutés en mars 1830 au sein de l'académie royal des sciences par M. Geoffroy« címmel. Ez volt tehát utolsó értekezése, mely kevéssel halála után jelent meg. Az ősnövény gondolata még akkor villant fel agyában, amikor a palermói növénykertben sétál. Steinnének boldogságtól áradó levelet ír, melyben értesíti, hogy megtalálta végre azt az ősmintát, melyre valamennyi növényt vissza lehet vezetni. Harminc évet szentelt e kutatásnak — volt hozzá ideje elég — s amikor megkérdezték, hogy nem bánta-e meg, azt válaszolta, hogy ellenkező esetben legfeljebb néhány drámával többet írt volna!

Nagy hatással van természettudományos egyéniségére baráti környezete is. Felkeresi Lavatert, ismeri Humboldtot, Schellinget, Herdert, csak Kanttal nem találkozik, akiről azt mondják, hogy egyetlen egyszer sem mozdult ki Königsbergből. Soret, Geoffroy jóbarátai voltak. Decandolle-ban korának legnagyobb botanikusát tisztelte, aki irtózott és megcsömörlött a szénagyűjtők rendszertani módszerétől és elérkezettnek látta az időt, hogy a növénytant magasabb szempontból műveljék. 1813-ban megírt műve, melyben a növények részarányosságának törvényét kutatja, felkelti a nagy költő figyelmét is. S amikor egyszer együtt van jóbarátjával, Soret-vel, aki le is fordítja franciára a növények átváltozásáról szóló művét, lelkesen magyarázza neki, hogy az emberiség haladása a csavarulatos, önmagába visszatérő görbe irányát követi, amely a növény alakjában oly gyakran kifejezésre jut. Az emberi haladás görbéje is mindig visszatér a régi irányba, de egyúttal mindig feljebb és feljebb törekszik. Soret figyelemmel hallgatja s teljesen átérti a gyönyörű hasonlatot. Aztán így folytatja: két tényező irányítja szellemi életünket, az egyik rabságban, leláncolva tartja azt, a másik iparkodik azt bilincseitől megszabadítani. Igen, igen — jegyzi meg Goethe — én is így gondolám s közben vázlatokat rajzol Soret egyik levelének hátlapjára. Megírja a »Metamorphosis«-t — Decandolle hatása alatt — de Goethe jobban fejti ki ezt az eszmét. Az átváltozást a központtól távolodó fizikai erővel, az egyéni fejlődés sajátosságának törvényét a központkereső erővel állítja párhuzamba.

Mi is az a »Metamorphosis«, hogy kell azt értelmezni? Sokan az evolúcióval állítják párhuzamba, de Goethe műveiben egyszer sem találkozunk ezzel a szóval. Schelling használja ezt először. Goethe az átváltozást sokkal inkább az egyéni fejlődés keretén belül ismeri fel és nem származástani értelem-

ben. A »belső alakító erő«-vel már Bonnet is foglalkozik. Goethe Zürichben keresi fel kortársát és sokat beszél vele a fejlődésről. Bonnet-t és híveit elragadja a képzelet s azt tanítják, hogy az ember petesejtjében parányi alakban ugyan, de már készen megvan az egész szervezet. Goethe-t, noha minduntalan hirdeti a szervezetek egymással való ősi titkos rokonságát, nem tudja meggyőzni Bonnet felfogása. Felismeri, hogy a fejlődést nem lehet csupán belső erőkkel magyarázni s ezért is segítségül hívja a környezetet, kutatja a szervezet és a környezet kölcsönös viszonyát. De ezt a kölcsönhatást még nem sikerül tisztán felismernie. Az állatok átváltozásáról szóló költeményében még ezeket írja: E szerint tehát az alak határozza meg az állat életmódját, azt, hogy az hogyan éljen. Goethe tehát még az alakban látja azt a tényezőt, mely az

A nyolcvanéves Goethe. Karl Bauer képe a Goethe-kalendáriumból.

életmódra visszahat. Ne csodálkozzunk rajta, hiszen az alak parancsoló magatartása, merevsége, állandósága sokszor a természetbúvárt is zavarba ejti. A tapasztalat arra tanít, hogy a természet egy már készen levő szervet is felhasználhat egy egészen új működésre, melyre a megváltozott életmód készíti. A repülő halak esetében azt látjuk, hogy a mellűszónak hatalmas megnagyobbodása már azok mélytengeri ősein is megkezdődik. Nem kevesebbet jelent ez, mint azt, hogy néha valamely szerv alakja ősibb lehet, mint működése, s így nem a működés határozza meg a szervet, hanem fordítva, a szerves jelleg írja elő a működést. Hogy Goethe emellett az átváltozásnak más megnyilvánulását is lehetségesnek tartotta, tudniillik azt, hogy a működés irányít bizonyos szerves jellegeket s hogy a fejlődés fokozatos, az nyilvánvaló, de a nagy költő ezt sohasem fejtette ki oly részletesen, mint Lamarck.

Goethe-t sokan Darwin előfutárjának tekintik, mert irataiban némelyek a létért való küzdelem és a természetes kiválogatódás eszméjét látják derengeni. De azt hisszük, hogy ezt a felfogást már eleve is kizárja a goethei világszemlélet,

amely nem az örökös küzdelmet, hanem ellenkezőleg, az összhangot hirdette. E szerint a szervezet, mint ilyen, nem is szorul arra, hogy a létért való küzdelem útján tegyen szert célszerűsége. Goethe hangsúlyozza, hogy a föld valamennyi teremtménye saját magáért s nem másért van s minthogy annak valamennyi részei szigorú kölcsönhatásban állanak egymással, valamennyi állat élettani értelemben befejezett egész, magában hordozza a tökéletességet.

Amikor Goethe mindezzel az élő világból számúzta a véletlen hatalmát, ebben is csak a törvényszerűség eszméjét látta diadalra jutni. A mai természettudomány egyik erőssége éppen abban áll, hogy úton-útfélen hirdetheti, hogy a világegyetemet nem vak véletlen történések, nem összevisszaságok, hanem szigorú törvények uralják, s emnyiben Goethe világszemlélete teljes mértékben megfelel a mai idők természettudományos követelményeinek. De van a goethei hitvallásnak egy másik oldala is, mellyel a mai idők természettudományos felfogásához közeledik s ez az a törekvése, hogy egységesen magyarázza a világ jelenségeit. Egységesen, de nem az anyagelvűség híveinek mintájára! Lehet, hogy mint költő dualistának vallotta magát, mint természetkutató semmiesetre sem volt az. Ama fejtegetései, melyekben az istenséget a világegyetemmel azonosította s ezeknek oly sokszor kifejezést adott, ezt eléggé igazolják. Korunk egyik elmés kutatója helyesen jegyzi meg, hogy a fizikai tudományok és az élettudomány kénytelen-kelletlen ahhoz a világnézethez közelednek, mely elveti az anyagot, de elveti a léleknek azt a magyarázatát is, amely a középkori bölcsélet kohójában érlelődött meg. Az anyag és a lelki élet jelenségei is csak megnyilvánulásai egy ismeretlen harmadik »valami«-nek, a titkos ősi elvnek, mely az emberi tudás számára hozzáférhetetlen. A mai természettudós végső következtetése ez, s ezzel legjobban a spinozai világszemlélethez közeledik, melynek széles távlataiban az anyag és a lélek, az energia és az erő, az élet és a halál ellentétei fokozatosan megszűnnek, kiegyenlítődnek. Talán ez az oka annak, hogy Goethét, aki egyik költeményében már tisztán felismerte a természet jelenségeinek e csodálatos összhangját, alig érdekelte az élet keletkezésének kérdése. Az örökké megismerhetetlennek és felfoghatatlannak eszméje, a titkos törvény azonban az agg költő szeme előtt is mindig ott lebegett. Ezzel a gondolattal húnnya le szemét és lépte át a szellemi örökkévalóság küszöbét. Ma, amikor egy pillanatra felelevenítjük az ő csodálatos egyéniségét, nemcsak mint az emberiség egyik nagy látnoka, hanem egyúttal, mint a modern természettudományos gondolkodás egyik nagy úttörője jelenik meg előttünk.

INGAGI.

A SVÉD ÁLLATTANI EXPEDÍCIÓ ÚTJA AFRIKA SZÍVÉBEN.

Írta: Vilmos svéd királyi herceg.

(16. Folytatás.)

NYOLCADIK FEJEZET.

AZ ŐSERDŐBEN.

Az expedíció különböző szakaszai különböző időben indultak el Beniből. Ugyanis bajos volt elegendő teherhordót kapni, — ez olyan nehézség, amellyel Szudánig kellett vesződnünk; ezért úgy meneteltünk, ahogyan éppen lehetett és amint a teherhordók megfelelő számmal rendelkezésünkre álltak. A főcsapat az Ituri-kerületben fekvő Irumu felé vezető legrövidebb útnak vágott neki.

Móra falujában.

Hacsak véletlenül nem kerülünk előbb össze, megállapodásunk értelmében a hónap vége felé ott akartunk találkozni.

Jómagam *Weiler*-rel inkább északnyugati irányban indultam el egy messze az erdőben fekvő kis faluba, amelyet főnökéről Móra-nak neveztek el. Ott állítólag sok elefánt volt. Az a kis reményem is volt, hogy ott talán okapira tehetek szert, az őserdő félénk titkos lakójára, amelyre a törpék vadásznak, de amelyet csak nagyon kevés európai ember látott valaha élve. Az őserdők embere régóta ismeri az okapit. Bőrből készíti például az övét. Több fehér ember látta az állat efféle darabjait, de sohasem támadt az a gondolatuk, hogy ez a faj Európában ismeretlen lehet. Csak a XX. század elején került az első tudományosan felhasználható bőr az angol múzeumba, ahol az állat fajtát meghatározták. Az okapi a zsiráfyszerű állatokhoz tartozik, de csak őszvérnagyságú. Színe és testalkata is különbözik a zsiráfétól. Ma már minden valamirevaló múzeumnak van okapi-példánya. De az állat még mindig nagy ritkaság és bármely gyűjteménynek díszek.

Az *expedíció*, sajnos, nem jutott okapihoz. Az állatok visszahúzódtak messze, az erdőbe és felkeresésükre heteket kellett volna fordítanunk. Helyette más ritkaságot kaptunk, az óriás-erdeidisznót, amelyet *Carr*-nak köszönhetünk.

Kellemetlen érzéssel merültem el a mérföldekre terjedő őserdőben akkor reggel, amikor a Beni körül fekvő irtásokat elhagytuk. Mert a szabad síkságokat szeretem, ahol messzire lehet látni. Itt azonban a fák sűrű fal módjára körülfogtak, a kilátást teljesen elzárták, sőt még a napot is megakadályozták abban, hogy rátűzzön trópusi sisakomra. Vaktában és az árnyékban arra kényszerültem, hogy napról-napra tájékozódási lehetőség nélkül vándoroljak, teljességgel kiszolgáltatva egy fekete vezetőnek, aki éppen úgy vezethetett tévútra, mint helyes irányban. A fák szünet nélkül susogtak és koronájukban a cercófok kacagtak. Máris éreztem, hogy itt nem sokáig lesz maradásom. Akkor sem, ha minden bokor mögött egy-egy okapi állna és ránk várna.

Az erdőben hívös, de egyúttal nehéz és nyomasztó volt a levegő, amely ránehezedett az ember mellére. Mindenütt korhadó növények nyirkos szaga terjedt. Fűről és lombról csepegett a nedvesség, mert az örökös árnyékban az egyik záportól a következőig semmi sem száradhatott meg.

Az aljnövényzet, amelyet elborított a folyondárok és légyökerek hálózata, helyenként áthatolhatatlanul sűrű, másutt pedig ritkább volt. Az ösvényt alig lehetett felismerni. Hol kidőlt fatörzsek alatt kellett átmászniuk, hol fölöttük egyensúlyozniuk. Itt-ott valami patakon keltünk át, amely medret vájt magának a területen és mint valami óriási székesegyházban a hatalmas oszlopok, álltak a fák, egyik törzs a másik

Móra főnök.

mellett és tartották a zöld mennyezetet. Óriások voltak ezek. Hogy törzsük még szilárdabban álljon, a természet deszkaszerű óriásgyökerekkel szerelte fel őket, amelyek mint támasztó pillérek bizonyos magasságig felértek.

Eleinte nem igen voltam tudatában e fák tényleges magasságának; hiányzott az összehasonlítás alkalmá. Amint azonban első ízben akartam cercófot lőni, lassanként fogalmat alkottam róla.

Úgy vélekedtem, hogy egy kacsakezű majom (Colobus), elejtésének seréttel sikerülnie kell.

Ily módon az ember legalább biztos abban, hogy megkapja és a bőrét nem rongálja meg. Ezért gondosan céloztam meg azt a néhány sötét foltot, amely fent a magasban a lombozaton áttetszett és meghúztam a ravaszt. Semmi eredmény! De mégis; az árnyak természetesen kacagtak és továbbálltak. Pedig hát ezt nem volt szándékom elérni.

Újabb kísérlet. Hasonló eredménytelenség.

Erre a legnagyobb szemű seréttel kísérleteztem és még hosszabban és még gondosabban céloztam, mint előbb. A nyugodtan üldögélő majmot nem lehet seréttel elhibázni. A lövés visszhangzott az erdőben, de egyetlen állat sem pottyant le.

Bosszankodva nyúltam a golyósfegyverhez; a lövés után láttam, hogy a kacsakezű majom elereszti az ágat és zsák módjára a földre zuhan. Úgy tetszett, hogy végtelen sokáig tart, amíg földet ér; és mekkora volt! Csak ezután értettem meg, milyen magasak voltak tulajdonképpen a faóriások. A serétszemek egyszerűen nem érték el a célt, vagy legalább már nem volt elég erejük ahhoz, hogy áthatoljanak a bundán. E tapasztalat után félretettem a serétes puskát.

Egyébként azonban rendkívül nehéz az őserdőben golyóval lőni. Itt még délben is gyenge szürkület van. Legnehezebb a vadászat éppen a kacsakezű majomra; mert amíg az ember árnyékban áll és hiába keres szabad utat a golyónak, a cél mögött csillog a háttér, amely valósággal vakítja a szemet. Ennek következtében gyakran hibáztunk, mielőtt szemünk a különös fényhatásokhoz szokott.

Kétnapi menetelés után Mórába értünk.

A főnök bőbeszédű úr volt és régi belga tiszt egyenruhát viselt, amelyben cseppet sem festett rosszul. Fején nem valami biztosan állt a régi trópusi sisak, és nyakán a szokásos lánc lógott a nagy éremmel, jeléül annak, hogy a hatóságok hivatalosan elismerték és hivatalába iktatták. Szenvedélye a dohány volt.

Ha az ember cigarettával kínálta, mindjárt elvette az egész dobozt és sohasem mutatott hajlandóságot, hogy visszaadja.

A törzset vambubának nevezik. Ez még néhány év előtt hírhedt emberevő volt. De azóta, legalább látszatra, megjavult. Az asszonyok súlyos vaskarikákat viselnek a nyakuk körül és ezzel a felszereléssel fegyverekhez hasonlítanak. A kacérság netovábbja, hogy az alsóajkukba fúrt kis lyukakba fűszálakat tűznek. Egyesek bőrük felsértésével is eltorzítják magukat, többnyire a testük felső részén. Felhasítják a bőrt és a sebet növénynedvvel kenik be, ami megakadályozza a gyors gyógyulást. Ezáltal különböző mintázatban vastag forradások keletkeznek, amelyek körülbelül a falon levő domborművekhez hasonlóak. A centiméternyi széles övbe hüvely nélkül széles kést dugnak, amely combjukon szabadon dörzsöli a bőrt, anélkül, hogy ez zavarná őket. A férfiak széles rongydarabokat viselnek ágyékkötőnek. Ezeket a lábuk között és a gyakran okapibőrből készült öv alatt hátukon és hasukon egy darabon felhúzzák és itt oldalt, amennyire lehet, kiterítik. Ennélfogva a legények hátulról úgy festenek, mintha bő bugyogót viselnének. A szövetet a milumbafa kérgéből készítik, amelyet megnedvesítve bordázott sulykokkal dolgoznak ki. Gyakran használnak erre a célra elefántcsontsulykot is. E kéreg sulykolása már messziről hirdeti a falu közelségét. A vambubák valóban nem sajnálnak semmi fáradságot, ha arról van szó, hogy finom ruhát készítsenek.

Természetesen itt is, mint Afrikában csaknem mindenütt, minden munkát az asszonyok végeznek el. A férfiak rendszeren szunnyadva fekszenek lócájukon, amely lehántott vastag fatörzsből készül; ennek felbillenését olymódon akadályozzák meg, hogy egyik végén meghagyják néhány ágát. Vagy pedig a tűz körül ülnek és a dohányfüstöt méteres-szárú pipákból szívják, amelyek szájról-szájra járnak, az asszonyok között is, ha éppen jelen vannak.

A vambubák, mint valamennyi erdeitörzs, világosabb színűek a puszta lakóinál. Az elefántkőr közöttük nagyon elterjedt. Ama kezdetleges viszonyok folytán, amelyek között a gyermekek születnek, minden embernek ökölnyi vagy még nagyobb a köldöke. Ez különben a négereken mindenütt látható, de ritkán olyan feltűnően, mint ezen a vidéken.

A kunyhók alakja kerek, fedelük szalma és bejáratuk is tető alatt van. Kis gyerekek, tyúk és kecské szaladgálnak rajta ki és be. Juhok ritkábban láthatók, szintúgy kevés a szarvasmarha. Mert a vambubák élelmükhöz főképpen kezdetleges gazdálkodással jutnak, amely mindennapi kenyerüket biztosítja. Főeledelük a banán, kukorica, matama és a batáta, ami a kevés erdei tisztáson terem, kivételesen borsó és bab.

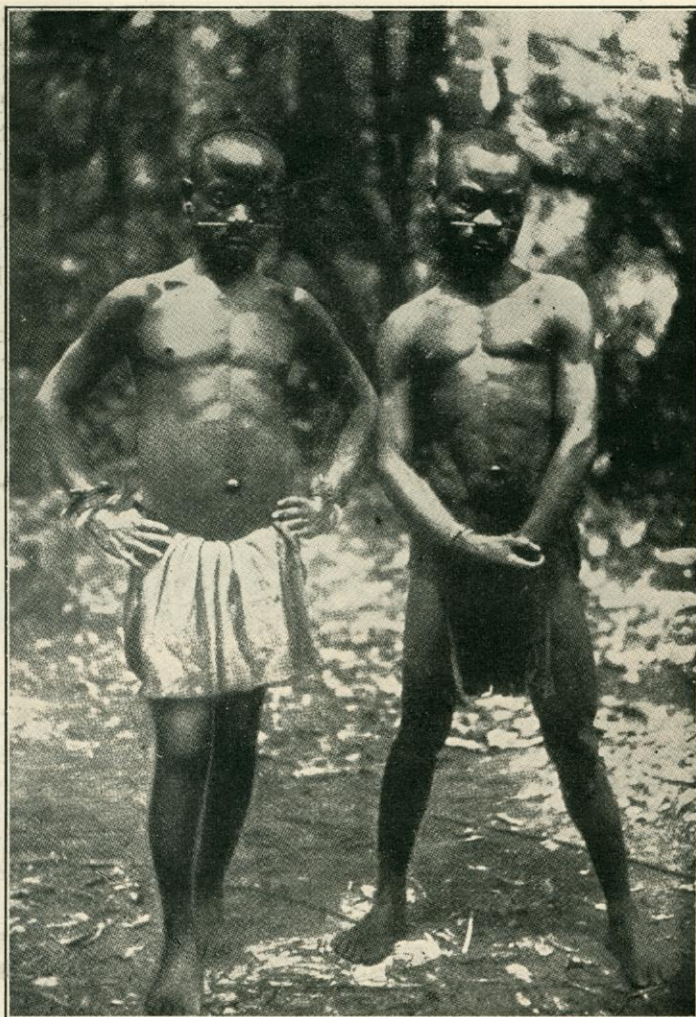
Vambuba-asszony.

Az őserdő óriásait kezdetleges fejszéikkel döntik le, amelyek akár az ősidőkből származhatnának. A fák töve a gyökérzet fölött sokkal vastagabb, semhogy ott mernének munkához fogni. Ezért magas állványokat építenek, hogy a fának vékonyabb részéhez férjenek és ott addig dolgoznak a kemény törzsön, amíg az ledől. Többnyire az ifjak foglalkoznak ezzel. És napok-hosszatt tart ez a munkájuk. Közvetlenül a döntő pillanat előtt megfújják fasípjukat, hogy a közelben dolgozó többi erdei munkást figyelmeztessék, vagy segítségül hívják. Az ember néha valóságos hangversenyt hall az erdőben, amikor a sípok megszólalnak és minden oldalról hangzik a válasz.

A fák gyökereit és tönkjét sohasem vágják ki. Ezek néha élkorhadnak, de éppolyan gyakran épségben maradnak, majd kövér folyondárok borítják be az óriás tuskókat. Az elhagyott irtások ennél fogva görög templomromokhoz hasonlítanak, a zöldelő lomb alatt rejtőző letört oszlopok soraival.

A vambubákon, az őserdő letelepedett népességén kívül, törpék is élnek az erdő árnyékában. Rokonaikkal, a batvakkal szemben, akikkel a tűzhányók vidékén találkoztunk, ezek az úgynevezett vambuttik tisztavérű törpék. Bőrük világosabbszínű, átlagos magasságuk, német mérések szerint, körülbelül 1.40 méter. Úgy látszik, hogy rendszerint nem keveredtek idegen fajokkal; valószínű, hogy ma is olyanok, mint amilyenek akkor voltak, amikor törzsük keletkezett.

A törpék valódi nomádok; az őserdő egyéb népessége sohasem tudja biztosan, hogy egyik napról a másikra merre tartózkodnak. A kis emberké a legkülönbözőbb helyeken váratlanul hirtelen megjelennek, eladnak néhány bőrt, néhány napig ott maradnak és megint nyomtalanul eltűnnek az őserdő útvesztőjében, amelynek titkait senki sem ismeri olyan jól, mint ők. Életmódjuk rendkívül kezdetleges és a kultúra bonyolult ügyeivel sohasem jutottak érintkezésbe. A kunyhók a válogatás nélkül kezükbe akadó száraz ágakból egykettőre elkészülnek, ezek tetejére pedig egész lazán nagy, széles leveleket raknak. Kétséges, hogy ezek a kunyhók akár csak egy közepszerű esőnek tudnak-e ellenállni. Házi felszerelésük úgyszólván egyáltalán nincs. Egykori agyagedények néhány cserepe minden holmijuk. Ezeket a vambubáktól cserélik, akik nagyon járatosak a fazekas mesterségben. Az asszonyok otthon maradnak, a gyerekekkel foglalkoznak és elkészítik

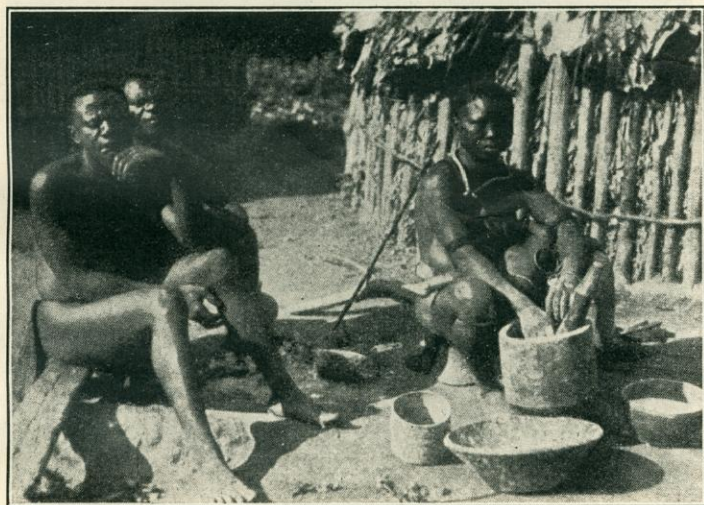

Két Vambutti-férfi.

az egyszerű ételt. A férfiak többnyire az erdőben ide-oda kóborolnak, ennek félénk vadjára vadásznak és csapdákat állítanak olyan állatoknak, amelyeket más módon nem ölhetnek meg. Főfegyverük a nyíl és az íj. Lándzsa csak ritkán látható náluk. A nyílak hegye vagy széles vaslemezből készült, vagy egészen fából faragják azokat. Utóbbi esetben a nyíl hegyét kivétel nélkül mérges növényi nedvvel kenik be. Az ilyen nyílvesztőt rendszeren hosszának a hegyétől számított harmadában megfaragják, hogy könnyebben letörjön, de kellőhosszúságú darabja a sebben maradjon. A nyílvesztő hátsó végén bevágás van, amelybe egy levelet erősítenek, hogy a fegyver a levegőben a kívánt irányban haladjon. Balkezük csuklóját vastagon tömött bőrlabdával védik a lövés után visszacsapódó húr ellen.

A vambuttik úgyszólván csak vadászatból élnek. Ez a magyarázata annak, hogy hirtelen jelennek meg különböző helyeken. Mert ha valamely területen sokat vadásztak, az éhség arra kényszeríti őket, hogy máshová költözzenek, ahol több a vad. A húson kívül a vadméz is fontos táplálékuk. Azt mondják róluk, hogy halottaikat ülő helyzetben, mellükön keresztbetett kézzel temetik el. A halott feje hat napig a föld felszíne fölött szabadon marad, hogy a hozzátartozóknak alkalma nyilják az utolsó búcsúzkodásra, mielőtt a hetedik napon véglegesen elföldelik.

Nekem, sajnos, kevés alkalmam volt ennek az őskori érdekes népnek életszokásait tanulmányozni.

A Vambuba-faluban.

Három kis férfi.

Hanem a fényképezőgépet szorgalmasan használtuk az erdő sötétzöld árnyéka ellenére is, amely a mozgó felvételek elé gyakran legyőzhetetlen akadályokat gördített. A kevés tisztást kellett megkeresnünk, ahol jobb volt a világítás. De gyakran megtörtént, hogy a törpék már eltűntek a fák között, mielőtt odaértünk; utánuk menni reménytelen dolognak látszott. Néhány perc múltán az ember úgy eltévedt, hogy örülnie kellett a mellette lévő, kevésbé félnék vambubának, aki meg tudta mutatni a visszavezető utat.

Az őserdő egész területén sok bajjal jár a vadászat. Az ember csak néhány lépésnyire lát. A földön heverő száraz ágakra lépünk és akaratlanul zajt okozunk. Nehéz feladat a csapákat követni és utat az ember nem talál. Legcélszerűbb rábeszéléssel egy vambuttit vezetőnek fogadni, mert annak mindez megszokott dolog. De ez aztán megbízható legyen; különben örökre búcsút mondhatunk a magunk táborának.

Móra környéke arról nevezetes, hogy bőven van ott elefánt. Bivaly-, oroszlan- és leopárdnyomokat is láttam, de egyébként kevés a vad, nem szólva a cerkófokról, amelyeknek többszáz főnyi csapatai a felhőkarcolók legfelső emeletén laknak. Ott nyugodtan ülhetek és mialatt elmentünk alattuk, teli torokkal kacaghattak, a törzsek mögött bujócskát játszhattak, majd váratlanul kidughatták a lombból villogószemű, koravén arcukat, hogy megbámulják a nagy kétlábú majmot, amely mindig a földön tartózkodik. Többnyire vörös és feketefehér kacsakézű majmok voltak. *Gyldenstolpe*-nak sikerült Lessze közelében egy csimpánzot elejteni.

A madárvilág is szegényes volt. De sohasem láttam egyszerre annyi világítóbogarat, mint éppen Mórában. Esténként nagy tömegei rajzottak sátram előtt a fű fölött. Mintha lidércek járták volna farsangi táncukat.

Néhány nappal azután, hogy Mórába érkeztünk, mint rendszeren, a falu néhány bennszülöttjével, tájékozódás céljából, az erdőben jártunk. Elefántokat kerestünk, amelyek összetaposták az ültetvényeket; napkeltétől szakadatlanul talpon voltunk. De az állatok állandóan bolonddá tették bennünket. Időnként annyira közelükben jártunk, hogy hátuk áttetszett a lombozaton.

Azonban mindig újból továbbálltak, mielőtt megállapíthattuk volna, vajjon bikát látunk-e vagy tehenet, lehető példányt avagy tilosát, és így az őserdő útvesztőjében egyre beljebb csalogattak bennünket. Cserkészünk és nyomoztunk, rohantunk és elébük akartunk kerülni, és végül már nem tudtuk, hogy merre vagyunk. A nap finom párák mögé rejtőzött, úgyhogy ennek állása alapján sem tájékozódhattam az égtájak felől.

Ekkor kerített hatalmába. Nem elefánt, hanem a láz.

Hatóság menetelés után időszerűnek véltem, hogy elővegyem a vajaskenyeret és megfontoljam, vajjon nem cselekednék-e a legokosabban, ha abba hagynám az üldözést és a visszatérésre gondolnék. De a vajaskenyér nem ízlett. És amikor felálltam, hogy továbbmenjek, már véremben izzott a láz. Ez hafnar megvan az egyenlítő alatt. A fák táncoltak. A föld ringatott, mint a csónak az Edvárd-tavon. A zöld fény szürkévé vált. Mintha a fatörzsek egyre-másra összeroskadnának és a fejemre dőlnének, és az ingadozó járást kíváncsian figyelő négereket nézve káprázott a szemem. Végül azt képzeltem, hogy ezek nem is emberek, hanem majmok, és minden lépésnél olyan érzésem volt, hogy kénytelen vagyok az utamat álló elefántba bele-rúgni, hogy elkergessem és tovább mehessenek.

A mindig hű és éber *Kongoni* volt az első, aki megértette, hogy miről van szó. Mindkét karom alatt egy-egy fegyverhordozóval, akik támolygó testemet hol vonszolták, hol csaknem vitték, nagy ügyvel-bajjal, lassan botorkáltunk visszafelé. Alkonyatkor végre ismét sátramban feküdtem, inkább holtan mint élve.

Így kezdődött egy lázgörbe, amely aztán csaknem három hónapig tartott. Hol esett, hol megint emelkedett. Időnként teljesen megszűnt a láz, de csak azért, hogy néhány nap múlva újult erővel jelentkezék, és egyre apasztotta testi erőmet.

— Egy kis malária, — tréfálkoztak barátaim és vállukat vonogatták. — Néhány nap múlva majd elmúlik.

Csak a harmadik nap után állapította meg az irumui orvos, hogy betegségem a visszatérő láz. Az orvos ugyanis állomásáról néhánynapos járóföldre elénk sietett. És néhány hét múlva teljessé tette a bajt egy *Anopheles*-szúnyog, amely a spirillum-ok társasága mellé maláriacsirákat oltott belém.

Vambutti telep. Elöl ülnek a férfiak, hátul állnak a gyermeküket hátukon cipelő asszonyok, mögöttük a kunyhók.

Afrikában nem a nagy állatoktól kell félni, hanem az apróktól. Ez az én keserves tapasztalatom, amelyet ezúttal mások okulására megemlítek. A nagyvad és a vadász között csaknem mindig ott van a fegyver, amely az utóbbi javára dönt. De a szúnyog vagy valami más fertőzött rovar és például az ember bokája között gyakran semmi sincs, vagy legfeljebb a harisnya, amely nem véd, vagy valami háló egy lyukkal, amely elkerülte az ember figyelmét — és megtörtént a baj.

Én például mai napig sem láttam egyetlen élő kimpurut, vagyis azt a kullancsot, amely a visszatérő- (spirillum) lázt szúrásával az emberbe oltja. És Kaszin-diben mégis megcsípett egy ilyen kullancs. Mert ezt pontosan lehet megállapítani, ha az ember tudja, hogy a lappangás ideje tíz napig tart. És ettől a kis szúrástól, amelyet nem éreztem és nem sejtettem, kellett később annyira megbetegednem, hogy komolyan gondolkodtam azon, miként lenne az, ha svéd föld helyett afrikai földben kellene pihennem. De állapotom lassanként javult, hála az irumui olasz orvosnak, *Luigi Stradá*-nak, aki megható gondossággal élesztgette bennem az utolsó életszikrát és ezt rábírta arra, hogy ki ne aludjék. Kellemes azonban nem volt a dolog!

Miután Mórában egy hétig betegeskedtem, végre annyira enyhült a lázam, hogy indulásra gondolhattunk. Egyik reggel elindult a csapat, ezúttal keletnek, az erdőn át, hogy a Beniből Lesszén át Irumuba vezető főutat elérjük és ott expedíciónk másik részével megint egyesüljünk.

Bármennyire utáltam azelőtt a hordszéket, most arra kényszerültem, hogy nap-nap után ilyen hintaszékben üljek. Órákhosszatt cipeltek az őserdőben, meredek hegyoldalakon hol fel, hol le, sőt elég gyakran patakokon át. A növényzettől gyakran egészen elborított keskeny ösvényről nem kerültem le. Mert a lábam már egyáltalán nem bírt el. Így azzal kellett beélnem, hogy ingó, de szellős helyemről tekintsek végig a tájon. Ezért a megszakítás nélkül nyolc óráhosszatt tartó első ilyen menetelést nem felejttem el egykönnyen.

(Folytatjuk.)

MADARAKRÓL

Rovatvezető: **Vasvári Miklós dr.**
a M. Kir. Madártani Intézet asszisztense.

A SZAJKÓRÓL.

Írta: **Lokcsánszky András.**

A »mátyásmadár«-ról (cserszajkó, *Garrulus glandarius L.*), erdeinknek erről a leggyakoribb, huncut és csinos tolvajáról joggal elmondhatjuk, hogy igazi »mindentevő«, amely elismerésre méltó szakértelemmel töri fel a mogyorót és eszegeti a bükk-makk belét, ingyenc módjára töri fel minden tollas atyafiának tojásait, vérszomjas örömmel ragadja el a magatehetetlen madárfiókat, vagy a pelének a fészekoduból kibáméskodó, gyámoltalan fiát, de e nyalánságok mellett, mint többször megfigyeltem, nem veti meg a békát, gyíkot, a gyíkok, kígyók tojásait s a medvepillangó nem éppen tetszetős, ijesztően szőrös hernyóját, a »papmacská«-t sem.

Láttam a cserszajkót a melléte-i »Lapos« öreg tölgyesében a fészekből kiorzott énekesrigó-fiókéval és más alkalommal ugyanott, amidőn a pelének az odu szélére kimerészkedő fiát ragadta magával. Láttam a pokorági erdőben, amikor

fejbűbján a tollakat felborzolva, kárörvendő gonosz krécseléssel menekült tova az öregektől kétségbeesetten körülropkodott, megrabolt fészekből kiragadt prédájával, erdeink egyik legkedvesebb és mifelénk eléggé ritka madarával, a már csaknem anyányi erdei-pacsirtával, míg fegyverem dörrenése le nem szállította sajtáságos szökkenő repüléséből. Más alkalommal, ugyancsak Pokorágyon, egy mogyorós oldal kis tisztásán akkor leptem meg, amikor a dühösen csapkodó fiatal siklót szabdalta darabokra.

1923 telén a putnoki uradalmi erdészlak ablakából voltam szemlélője annak a tréfás jelenetnek, hogy a hóborította udvarra kidobott libabél fölött civódó három dolmányosvarjú lába alól a már szétszaggatott bél nagyobbik részét kicsente és vígan repült vele az átellenes erdőszélre.

Nagy ingyenc, de mint már több ízben láttam, a zöld levelibékát, a csigát, a szöcskét és nagyobb rovarféléket sem veti meg.

A régi Rimaszombatban, az úgynevezett »Tímár sor«-on láttam, amint a mátyás az egyik rimaparti öreg fűzről a tímárok által összehordott cserkupacra leszökkenve, elcsípte az abban tunyán mászkáló orrszarvúbogarat, kihámozta azt kemény hátpáncélából és a csupaszon maradt lágy potrohhal a csőrében repült át a Rimán a »Piskalszky-kert« magas mogyoró és birs bokrai közé.

*

Az eddigieknél sokkal érdekesebb az az eset, amelyet 1927 nyarán a pokorági erdőben volt alkalmam megfigyelni.

Az említett év nyarán és nyárutóján alig volt olyan nap, hogy délután a pokorági erdőt fel nem kerestem. Egyik délután az erdőn át Balog felé vezető út mellett, a tölgyes szélén, a bokrok között heverve, figyeltem az örvöslégykapó játékát, amint sűrűen egymásután függögetve, egy öreg tölgy odújának szája előtt kapdosta el az abból kirajzó legyeket. Közben gyönyörűséggel szemléltem egy másik, közeli, sebfolyásostörzsű tölgyet, amelynek nedvét bogárságunk óriásai, a kemény páncéllal vértezett szarvasbogarok kis falkája nyalogatta.

Az út másik szélén elterülő mogyoróbokros, szederindás erdőszélből egy mátyásmadár szállt a békés társaságot tápláló tölgy középmagasságába. Nehány pillanatnyi szemlélődés után lejjebb ereszkedett, kiragadott a társaságból egy nagy hímét és a fa tövébe szökkent vele. Csőrével először a bogár egyik szarvát törte le, majd csőrének néhány erős vágásával a fejet választotta el a törzstől, utána a lábakat szaggatta ki izületük-ből, hogy végül a lágy potrohát védő, kemény, erős szárnyfedőket szétverve, leszaggatva, látható jó étvágygal költse el a páncéljától megfosztott lágy potrohát.

Miután a szép bogáróriással ilymódon elbánt, újból az édes nedvtől mámoros bogárnyájhoz röppent és támadására halk koppanással újabb szarvasbogár hullott a törzstől elágazó gyökérre. A hátára pottyant és lábaival a levegőben kaparászó bogár hatalmas, erős szarva a mátyás fejét, nyakát veszélyeztette, tehát óvatosan, a szó szoros értelmében, talpra segítette, csőrébe vette, néhányszor a gyökér kemény púpjához ütögette, azután azonnálra végzett vele, mint előbbi áldozatával.

Cigarettnőre gyújtottam, s a gyufa sercenésére a mátyás rémült krécseléssel az egész erdőrészt fellármázva, riadtan menekült és a túloldali erdőréssz famagasságú, sűrű mogyoróbokrai között eltűnt.

Kíváncsian siettem a tölgyfa törzséhez, ahol a szarvasbogarok több kitördelt szarvára, a törzstől elválasztott fejére és szertevert, összeropedezett szárnyfedőjére, egész szarvasbogártemetőre találtam, bizonyosságul annak, hogy a mindig és mindenre kíváncsi, szemfüles madár felfedezte a szarvasbogarok gyülekező helyét és annak rendszeres fosztogatója lett, amint azt az ott elvégzett hóhérmunka maradványai és a megfigyelt kis gyászeset kétséget kizáróan igazolta.

*

Régen, igen régen, boldog diákkoromban a pokorági erdőszél mátyásaitól sűrűn látogatott »Báthory tag«-ban ismertünk egy vadkörtefát, amelynek sebfolysós törzse kedvelt gyülekezőhelye volt a környék szarvasbogarainak.

A fa körül, a rövidre nőtt fűben, ott is hatalmas szarvakkal ékített fejek, ki- vagy eltördelt szarvak, összeropedezett, kitépett szárnyfedők heverték, amelyeket gimnáziumunk tudós természetrajztanárával az aggkori gyengeségben elhullott szarvasbogarak maradványainak tartottunk. Ezt a véleményemet csak az elmondott megfigyelésem változtatta meg, amely világosságot derített az előttünk akkor olyan rejtélyes és minden további kutatás nélkül maradt ügyre.

BARLANGKUTATÁS

Rovatvezető : Kadič Ottokár dr.

A SOLYMÁRI-BARLANG ÖRÖK ÉJSZAKÁJÁBAN.

Írta : Jellinek János.

Sokszor láttam már az éjszakát... az éjszakát, ahogy a csillagsereg alatt álmodott. A Hold halott fényében álmos virágok bóbiskoltak ; körülöttük ezüstben élt a világ, csak a vén fák árnyéka takart feketén. Azt a fekete, holdtalan éjszakát is láttam, amely sűrűsötétben borult a Földre. De elmúlt mindegyik, amikor a Nap felnevetett bíbor ágyából.

Most ott jártam, ahol nem susog a fű, nem mesél a virág, a nap sem ragyog ; most ott jártam, ahol örökös, komor éjszaka borong.

*

A solymári templomtól indulunk el, a nyugat felé lassan emelkedő szekérúton. A korán reggel még alvó csendes faluban szaporán lépegetünk és csakhamar elhagyjuk az utolsó házakat. Útunk először szőlők között vezet, majd betorkollik a puha agyagos földbe nyomódott szekérvágásba. A mély árok lassan emelkedik felfelé. A nap gyenge sugarai először az útunkat szegélyező bokrokat köszöntik s az éjszaka dermesztő hidegét legyőzi a reggeli napsugár, fénybe fűrésztve az éjszakából ébredt Földet.

Ahol az út délnyugatra kanyarodik, fiatal erdőbe érünk. A zsenge fák még nem sok levélhullást értek meg ; mintha nehezen válnának meg lombjuktól, amelyet a kőszél vidáman elseper, messzire tőlük. Néhány perc múlva kiérünk az erdőből, majd egy mély árkon túl ismét rátérünk a közben nagyot került szekérvágásra. Szeges bakancsunk magányos házikó mellett kopog, aztán néhány perc múltán elérjük a sziklás hegy északi oldalában mélyen bevágódó kőfejtőt.

A kőfejtő tetején, ott, ahol a kivájt kőfal a legmagasabb pontot éri el, néhány fehérszürke szikla között inkább sejtjük, mint látjuk már a *Solymári barlang* bejáratát. A fülkeszerű kijárat ettől északra, mintegy ötven méternyire van. Felkapaszkodunk a kőfejtő peremén és már ott állunk a barlang szája előtt. A dachsteini mészkőben képződött barlang szűk nyílása nem sejteti, hogy mögötte össze-vissza ágazó utak vezetnek mélyen a Föld gyomrába. Elbúcsúzunk a

meleg napfénytől, a Piliskoszorúza vidék annyiszor látott bájos képétől és belépünk a barlang felénk meredő szádáján.

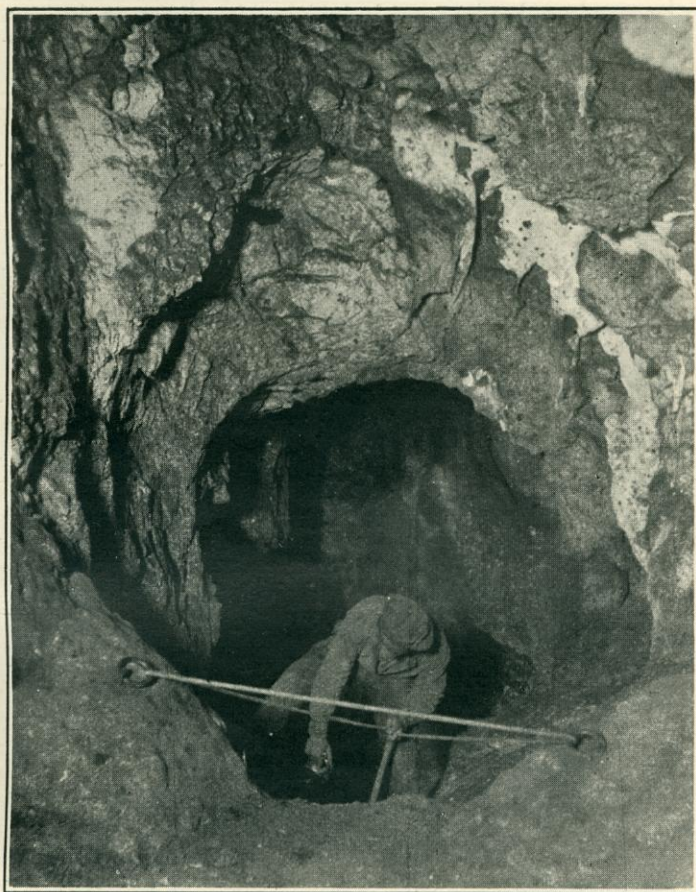
Hűvös levegő csapja meg a belépőt. Balra tőlünk többméternyi mélységbe törő üreg, a *Pince* tátong felénk ; mellette óvatosan biztosabb talajra lépünk és íme, egy kútszerű mélység, a *Nagy-kürtő*, illetve a *Sikló* előtt állunk. Itt kezdődik a Magyar Barlangkutató Társulat által épített falépcső, amely a kürtőt át-hidalva, a *Kupolás-csarnokba* vezet.

Itt már a barlangvilág csendje vesz körül bennünket ; csak a repedésekben lassan szivárgó vízer cseppjei koppannak időnként kísértetiesen a barlang alján. Elővigyázatosan kerüljük meg a csarnok közepéről ránk ásító kürtőt, amely hirtelen szakad le a barlang mélysége felé, majd a jobboldalt határoló falak mentén, északi irányban haladunk tovább. A *Kis-kürtő* érintése után megtorpadunk a *Denevér-terem* hatalmas falai által övezett mélység előtt. Szemünk nehezen szokja meg a homályt ; az örök sötétség csak a karbidégők apró fényfoltjaitól oszlik el rövid időre, amíg megcsodálunk egy-egy mészcipkézett falat, vagy a színek minden árnyalatától ékes cseppkódízt bámuljuk.

A barlang turistája azután továbbmegy ; füléhez csak a lehulló vízcseppek egyhangú zaja ér és szeme csak a mindenre ráboruló sötétséget látja. Búcsút veszünk a *Denevér-teremtől* és az egyik sziklatuskó alatt nyíló szűk, csavaros csatornán fokozatosan lejjebb bujva, a nedves, agyagos *Sátorok*-hoz, majd egy kis

Bejárat a barlangba. Schönviszky László felvétele.

Beszállás a Nagy-kürtöbe. Jellinek János felvétele.

hasoncsúszás után a kibővülő *Pihenő*-höz jutunk ; ennek jellegzetes része a Kupolás-csarnok felé húzódó két kerek kürtő.

Itt hirtelen suhogó hangok zavarják meg a barlang csendjét. Százával csüngnek a mennyezetten és kapaszkodnak a falakon a sötét üregek hűsleges lakói, a *denevérek*. S ha az ember megzavarja a mélységes csendet, ijedt cincogással röpködnek céltalanul ide-oda.

Amikor elhagytuk a *Pihenőt*, magunk előtt látjuk a barlang egyik legérdekesebb részét, a *Cirkuszt*-t. Itt, az alvilági színpad porondján talán mesebeli sárkányok rendeznek előadásokat a barlangi manóknak. Talán a mélységbe tűnő kapun át vágatnak tüzet fujtatva ide, hogy szórakoztassák a sötét világ láthatatlan szellemeit, akik innen, a nézőtér peremébe ékelődő emelvényekről, nézik az alvilági színjátékot. A hegy szellemei lejtik furcsa táncukat és pajzánul ugrándoznak a csillogó köveken . . .

Szárnyal a képzelet meseszürke tájon, s ha megállunk az egyik mészkapu boltozata alatt, azon túl regebeli, földbesüllyedt várkastélyt pillantunk meg . . . Különös, furcsa és szokatlan, rejtelmes gondolatok ejtik hatalmukba a földalatti vándort.

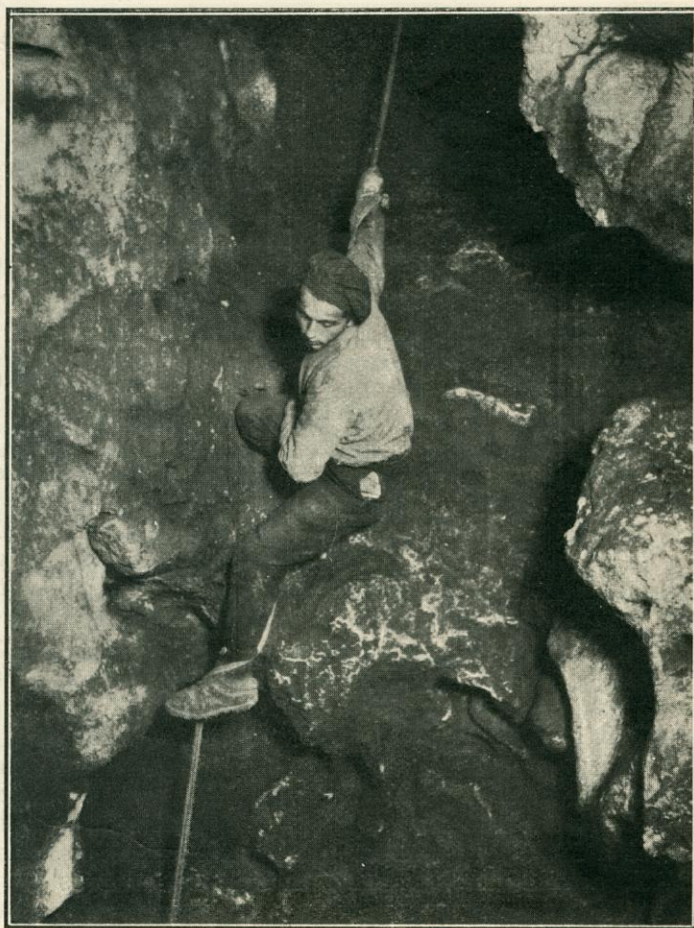
A *Cirkuszt* körülölelő párkányon továbbmászunk, majd egy enyhén lejtő, szűk folyosóba érünk, amely levezet az *Útvesztő*-be, a lezuhant, mázsás kőtömbök által több részre osztott csarnokba. Ez kedvelt uzsonnázó és karbidtöltő hely, ahol barátságosan kínálkozik fel asztalnak a szikla és ülőhelynek a száraz agyagpad.

Aztán csakhamar elhagyjuk az *Útvesztőt* és ezzel egyszersmind azt a főirányt, amely a két bejáratot

összeköti és egy sziklakapun átlépve, a barlang talán legvadabb részébe, a *Farkas-terem*-be jutunk. Ezt az üreget hatalmas falak fogják közre, amelyek elvesznek a magasság véglátatlan homályába. Lámpásunk küszködik a sötétséggel, de imbolygó fénye csak körülötünk világítja meg a mészmohás boltozatot ; a barlangi éjszaka a fényudvaron túl nem látott, csak sejtett szépségeket takar. Mintha sötét takarójával a kíváncsi idegenek előtt rejtegetni akarná a kővilágot. A vándor a verem szűk torkában *Fenruszt*, a skandináv hitregék farkasát látja ; szinte hallja üvöltését, amint *Odin*-isten kétségbeesett harcát lesi a felhőkbe felverekedett óriásokkal . . . Nagyon lobban az acetilén lángja, eltűnik a messze északszülte kép, és a turista újabb szépségek felé megy.

Visszatérünk az *Útvesztő*-be, ahonnan a barlangnak innen déli irányban és egyik legmélyebb pontja, a *Pokol* felé húzódó ágát látogatjuk meg. Néhányméteres kapaszkodás után egy folyosó szeszélyes kanyarulatait követve, majd a *Szószték* hatalmas kőtömbjét megcsodálva, elérkezünk a *Pokol*torok szűk repedéséhez.

A komor kép talán még fokozza annak a nyomasztó, síri csendnek hatását, amely bennünket fogad. Megváltozott a hangulat, mert a környezet is más lett. A kopár *Alvilág* sivárságát betöltő némaság nem a többi terem nyugodalmatlan csendje. Itt másféle a csend! Komor, aggasztó. Ezt még a denevérek halk suhanása sem zavarja meg. Társaink is mintha megnémultak volna. Borongósan sejtelmes itt minden. Szinte látni véljük *Eurydike* nyughatatlan árnyát, amint céltalanul bolyong az alvilág kapujában és suttogva, panaszosan

Ereszkedés a Nagy-kürtőben. Jellinek János felvétele.

Denevérfürt a Pihenő falán. Jellinek János felvétele.

és kétségbeesetten kiáltja *Orfeusz* nevét... Az ókori legenda kísértete elenyészik, a komor fátyol szétfoszlik és az alvilági kései vendégek, a huszadik század szegescipős emberei, továbbmennek.

A Pokoltorok alján útunk hirtelen északnak fordul és a *Sivatag* szűk csatornájában finom homokot taposva, a Pokol felé tartunk. Egy kis üreg leszakadt kőtuskói között rátalálunk a *Pokol-kapu*-jára; ez lefelé húzódó tágas kürtő, amelynek legyőzése után végre megpihenünk a *Pokol* kis csarnokában. Az újabban feltárt *Fehér-termek* felfedezése előtt ez volt a barlang legmélyebben fekvő része. A belépőre a helyhez illően, de kétes művészettel megfestett *Lucifer* bámul. A kép alatt bádogtokba zárt vendégkönyvet helyeztek el, hogy a látogatók ebbe nevüket írják. Itt mintegy hatvan méternyire vagyunk a föld színe alatt.

Odafönt, az emberek világában folyton változik a természet képe. Az évszakok váltakozása és a különféle időjárás egyre megváltoztatja a tájat. Odafönt sűrűen hull a sok hervadt levél, amikor az őszi szél rázza a fák csupaszkodó ágait. A madarak nagyrésze már eltávozott a tavasszal és nyáron dúsan lombos erdőkből, amelyik pedig ittmaradt, mintha kedvetlenül füttyentene egyet-egyét, vagy panaszkodó nótát csicseregne az őszbe. Már csak néhány hónap választja el a napsugárban fürdő rétet a hótakarótól, a csalogány dallamos csattogását a fehér tarlok felett szálló varjú rekedt káromgásától, a virágillatos, kacagó nyarat a borongós ősztől.

De itt lent, mélyen a föld felszíne alatt, minden változatlan marad. Rejtelmesen egyforma. A cseppkő-

rózsa már sokszázezer bimbófakadást élt meg és kicsi feje mégsem pattant szirmokra. Az idő homokóráján az évek milliói peregnék le, amíg egy-egy mészvírág kinyílik, amíg a cseppkőorgona egy-egy parányi síppal díszesebb lesz.

Visszatérünk minden út kezdetéhez, az Útvesztőhöz, és sietve kapaszkodunk a nyugat felé gyengén emelkedő főágon. Örvénylő ár, amely nem mozog, zuhanó víz, amelynek hangja nincs, zúgása sem hallik, ez a *Zuhatag* színpompás mészlávája. Mintha valami óriás állította volna meg a mélységbe esését és csendet parancsolt volna a kővé dermedt víztömegeknek, hogy az ide is betolakodó gyarló ember megcsodálhassa...

Két sötét üreg néz vakon felénk, ez a *Szemüreg*. Néhány lépéssel odébb a *Guanó-terem* kiöblösödő, a mélység fölé merészen kiugró párkányán állunk meg. Itt is, mint sokhelyütt, bokáig érő ürülékben — guanóban — járunk. A terem déli falában alig észrevehető üreg sötétlik; innen nyílik a barlang legszebb és legmélyebbre húzódó ága, s habár ez nem a legkönnyebben járható, érintetlen szépségével feledteti a fáradtságot. A barlang többi részében csonka stalagmitok és stalagtitok itt fenséges orgonákat alkotnak, a másutt mindenütt összemázolt és összefirkált falak pedig fehéren ragyognak, csillognak.

Puha mészsó borítja a több irányban haladó folyosót, amely elvezet néhány kiszélesedő terem és kisebb üreget át a barlang legmélyebb része fölé. Itt csak kötél segítségével győzzük le a mintegy 15 méteres óriáskéményt, majd fásztó előretolódással érjük el a legalsó szinten kiszélesedő *Fehér-termet*. Ez a rész valóban megérdemli ezt az elnevezést. A falak fehérsége itt még a sötétben is csillog. A kultúra itt még nem hagyott bántó nyomot, csak egy bádogdobozt erősített a falba, az ide lemerészkedő turisták kézírását kérve. És itt, ahol az ember törpeségének tudatában a természet nagyszerűsége előtt fejet hajtunk, újra felsóhajt bennünk a fájdalom soha el nem nemülő hangja. A bihari barlangok, a bélai mészalakulatok és a dobsinai jégtermek jutnak eszünkbe és a viszontlátás örök vágyával gondolunk elrabolt és most idegennek csúfolt természeti szépségeinkre.

Mészrózsák a Sivatag-folyosó falán. Klébert J. Elemér felvétele.

A Fehér-terem. Klébert J. Elemér felvétele.

Ismét a főágban járunk. Bakancsunk puha vörösigyag-hordalékot tapos, de hirtelen, mintegy varázslatra megváltozik a kép. A hol összeszűkülő, hol kiöblösödő *Cseppkő-folyosó* sziklafüggönyökkel teleaggott oldala úgy fest, mint valami mesebeli tündérvár boltíves oszlopfolyosója. Itt a barnás színt vörösbahajló, nedvesen fénylő kőrözsák váltják fel; amott inkább a sárga szín van túlsúlyban. Ezt is a természet játékos kedve teremtette és az ember lejön ide, hogy fenséges művét csodálja.

Sürget az idő, tehát sietve kapaszkodunk a szűk csatornában tovább. A menedékessé vált üregben útunk hirtelen balra fordul. Egy darabig hiába keressük az út folytatását, míg végül a fenék jobboldali részén alig harminc centiméternyi széles lyukat pillantunk meg. A *Szuszogó*-nak elnevezett szűk nyíláson, mint valami présen, bizony csak nehezen tudunk átjutni és méltányoljuk társaink keserves fohását valamennyi barlang könyörületes istenéhez. A *Szuszogó* szerencsés legyőzése után meglehetősen szűk kéményben terpeszhelyzetben csúszunk tovább az *Anonymus-barlang* kis üregéhez. Ennek a kis üregnek jobbra eső odujában jámbor kezek Mária-szobrot helyeztek el.

Innen váltakozó szélességű repedésben visz az út tovább, nagyjában északnyugati irányban, a *Labyrinthus* felé. Mintha a hatalmas sziklatömböt elszeletelték volna, úgy sorakoznak a szűk utcácskák egymás mellett. Helyenként kényelmesen, de leginkább csak előretolódással, fárasztó terpesz- és támaszmászással

jutunk a sziklahasadékok tömkelegében előre. Csak a folyton erősödő léghuzat jelzi, hogy már nem vagyunk messze a kijárattól.

Még megzavarjuk a *Nagytemplom* fenséges csendjét, azután még egy pillantást vetünk a folytatását képező *Kápolna* mészterítővel díszített oltárára és már búcsúzunk is a barlangtól. A kibővülő hasadék mögöttünk hirtelen bezárul. Fölöttünk szűk kürtő mered a magasba, amelyet néhány fogás után el is érünk. Még csak egy kis feltolódás a könyökszerű kürtőben és... ismét a napvilág fénye szökken a szemünkbe.

Napvilágra érkeztünk. Otthagytuk a titokzatos alvilágot. Közben a Nap végigfutott pályáján és fáradtan éppen leáldozni készül.

Napnyugta! Az égbolt alja úgy fest, mintha a Pilisi-hegyek sötét körvonalain túl nagy lánggal hatalmas tűz égne. Aztán a vörös szín lassan, fokozatosan ibolyaszínné változik, amelyben néhány arra tevedt vándorfelhő bágyadtan megfürdik. Az ember pedig, aki az Alkotó egyik fenséges művét a föld mélyében csodálta, visszajött onnan a természetnek egy másik csodáját, a Nap leáldozását áhítattal nézni.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Állattani szakülés. A Kir. Magy. Természettudományi Társulat állattani szakosztálya 1932 április 8-án tartotta 330-ik szakülését a Magyar Nemzeti Múzeum állattárának üléstermében (VIII., Baross-utca 13.) *Csiki Ernő* nemzeti múzeumi állattári igazgató elnöke alatt. A szakülés folyamán *Török János dr.* két előadást tartott. Az egyikben a térdízület összehasonlító anatómiájára vonatkozó vizsgálatairól számolt be, másik előadásában pedig szarvasmarhából származó kettős vakbelet ismertetett, mint fejlődési rendellenességet és iparkodott e számeletti vakbél keletkezését megmagyarázni. Utána *Gebhardt Anial dr.* az abaligeti-barlang és a mánfai »Kőlyuk«-barlang állatvilágát hasonlította össze. Részletesen tárgyalta az életközösségek összetételében mutakozó nagyfokú faji eltéréseket és ezeket a két barlang élethelyeinek eltérő voltára s a barlang közvetlen külszíni környezetének állatvilágában megállapítható eltérésekre vezette vissza. *Lambrecht Kálmán dr.* *Edgar Dacqué* természetfilozófiájáról értekezett munkái és a műveiből vett idézetek alapján és rámutatott tévedéseire. Fejtegetéséhez *Szalai Tibor dr.*, *bárá Fejérváry Géza Gyula dr.* és *Szilády Zoltán dr.* fűzött megjegyzéseket. Végül *Spangl István dr.* azoknak a vizsgálatainak eredményeit közölte, amelyeket a hazai gímszarvas szívének tanulmányozása kapcsán ért. A szakosztály ezen az ülésen választotta meg az új tisztikart a következő három év tartamára. Elnök lett: *Soós Lajos dr.*, alelnökök: *Entz Géza dr.* és *Szilády Zoltán dr.*, jegyző: *Szalai László dr.*, szerkesztő: *Soós Lajos dr.*, intézőbizottsági tagok: *Dudich Endre dr.*, *bárá Fejérváry Géza Gyula dr.* és *Zimmermann Ágoston dr.* A szakülést barátságos összejövetel követte a Posch-féle vendéglőben.

Szalai László dr.

Hány kilogramm takarmányból lesz egy kilogramm halhús?

A legújabb adatok szerint ahhoz, hogy egy kilogramm halhúst termeljünk, a következő mennyiségű haltakarmány feletetése szükséges: 4—5 kg tengeri vagy rozs; 4—4.5 kg árpa, búza vagy zab; 2—3 kg csillagfürt; 3—3.5 kg lóbab; 20—35 kg burgonya; 4.6—7 kg rozs- vagy búzakorpa; 3—3.5 kg repce-pogácsa; 2—2.5 kg hús- vagy vérliszt; 7—10 kg vadgesztenye. (»A magyar halászat« 94. old. Földm. Miniszt. kiadv. 1931. 3. sz.)

Ka.

Ez természetesen úgy értendő, hogy egy kilogramm halhús termeléséhez a felsorolt takarmánymennyiségek közül vagy az egyik, vagy a másik, de nem valamennyi együttvéve szükséges!

Szerk.

Csonka-Magyarország halászati társulatai. Az 1920-as év végéig a Balaton, Velencei-tó, továbbá a Duna, Tisza és mellékfolyói mentén 105 halászati társulat alakult meg, körülbelül 304.000 kat. hold vízterülettel. A trianoni békekötés után Csonka-Magyarországon 42 halászati társulat, mintegy 210.000 kat. hold vízterülettel maradt. Ezek közül legnevezetesebb a balatoni halászati társulat 106.549 kat. hold vízfelülettel. A Balatonon a halászat jogát 1900-tól 1949-ig, a »Balatoni Halászati R.-T.« béreli. Az évi bér a halfogáshoz igazodik, körülbelül egy pengő kat. holdanként. (A legmagasabb bért a soroksári Dunaágért fizetik, kat. holdanként 12 P 65 fillért!) A Balatonban az utolsó 30 év alatt, 1919-ben fogták a legkevesebb halat. (3000 métermázsánál kevesebbet!); legtöbbet fogtak 1930-ban, amikor a fogott hal mennyisége 14.000 métermázsa volt. A Balatonból kifogott értékesebb halfajok — süllő, ponty, harcsa, csuka — évi mennyisége átlag 1500 métermázsa. (»A magyar halászat« 67—77. oldal, Földműv. Miniszt. kiadv. 1931. 3. sz.)

Ka.

A moha, mint a vaddisznók tápláléka. A moha a vaddisznó táplálékának jelentékeny részét alkotja. Az erdőben heverő fatörzsek mohás felületén legel a vaddisznó, különösen zord, téli időben, amikor a mindent eltakaró hóréteg és jégkéreg miatt alig juthat más táplálékhoz. De nemcsak télen eszik a vaddisznó mohát, hanem máskor is. Az ősröngyökben ősszel lőtt vaddisznó gyomra főleg mohával van tele, sőt igen gyakran még az erdőszéleken tanyázó vaddisznó gyomrában is jelentékeny mennyiségű mohát találunk, pedig ilyen helyen az állat könnyűszerrel juthat más táplálékhoz is. A nyáron lőtt vaddisznó gyomrában is többször találtak mohát.

Botezat-nak — a cernovici egyetemen az állattan tanárának — vizsgálatai alapján kiderült, hogy a moha, mint táplálék, igen jelentős a vaddisznó életében; a mohához még a legkeményebb téli időben és a legvadabb helyeken is hozzáférhet, s így érthető, hogy a tél viszontagságaival szemben ez a faj miért olyan ellenálló. (Buletinul F. d. St. d. Cernauti V. kötet, 1. füzet, 164. oldal.)

Éhik

Az ehető fecskéfészkekről. A különböző világjárók munkáinak szorgalmas olvasói bizonyára tudnak már az ehető fecskéfészkekről. Tudják, hogy ennek a csemegének különösen a kínaiak a kedvelői, akik nagyon jó árat fizetnek érte. Hallottak arról is, hogy e fészkek összegyűjtése nagyon nehéz, néha életveszélyes foglalkozás, mert az ehető fészkeket építő fecskék tengerparti meredek sziklák üregeiben és barlangjaiban fészkelnek. Több fecskéfaj épít és készít ehető fészket s ezek közül a szalangán-fecske szolgáltatja a legjobb minőségűeket és a leginkább keresetteket.

Ez a madár a mi partifecskeinkhez hasonló nagyságú. A tőle kiválasztott és a levegőn megszilárduló nyálkából készül a fészkek. *Brehm*¹⁾ ismert nagy munkája ezekkel a madarakkal részletesen foglalkozik. Kár, hogy irodalmi adatai kissé régiek, a múlt század negyvenes és nyolcvanas éveiből valók.

*Graefe*²⁾ nemrég »Különös háziipar Jáva szigetén; ehető fecskéfészkek« címen tanulmányt közölt s ebből vettük és közöljük az alábbiakat: Surabaya-tól nyugatra, mintegy 18 kilométernyire fekszik *Grissee* városka, amelynek nevezetessége, hogy ott az ehető fecskéfészkek termelése a szó legteljesebb értelmében, háziiparszerűen történik. Az ehető fészkeket szolgáltató madarak tenyésztése ugyanis emberi lakóházakban történik.

A szerző a helyszínen akarta megtekinteni a telepet és kedvező véletlen folytán egy gazdag kínai úrral ismerkedett meg, aki ilyen telep tulajdonosa volt. Ez a kínai a szerzőnek legnagyobb készséggel mindent megmutatott. *Grissee*-ben a hollandusok által épített számos öreg ház van. A fecskék ezeknek a házaknak felső emeletén fészkelnek. De ilyen települések előkelő házakban is találhatóak. Az említett kínai úr

nagyon szép, villaszerű házban lakott, de ennek felső emeletén fecskéfészkek nyeresére számos szobát fenntartott. A fehérre meszelt egyszerű szobák magassága mintegy négy méter, alapterületük 6×4 méter volt. A szobákat teljesen elzárták és csak felső részükön készítették röplukát. A szobában az állatok ürülékétől származó erős ammóniákszag volt érezhető. Az ürülék feketeszerű por alakjában néhány centiméternyi vastag réteget alkotva feküdt a padlón. Ezt időnkint ötven kg-onként öt márka áron, trágyázási célokra értékesítették. A mennyezeten mintegy tizenkét harántfekvő gerenda volt s ahol ezek a mennyezettel érintkeztek, elsősorban a sarkokba, rakták a madarak fészkeiket. Minden egyes szobában talán ötven fecskepár települt meg és ezek évente négyszer szolgáltattak fészket. Csak akkor szedik le a fészket, amikor a fiatal madarak már repülni tudnak. Ezzel szemben *Junghuhn* 1847-ben az alábbiakat írta: »Legjobb azok a fészkek, amelyekben serkedőtollú fiókák vannak, azután azok, amelyekben teljesen csupasz fiókák vannak s végül olyanok, amelyekben még csak tojás van. Azok a fészkek, amelyekben már repülőfiókák ülnek, feketék és értéktelenek.«

A madarak gondozása semmiféle munkát nem okoz s etetésük sem jár költséggel.

Néhány évvel ezelőtt az ehető fecskéfészkek »pikul«-ja mintegy 60 kg — még ötezer márkába került, de a jelenlegi üzleti csökkenés következtében ára mintegy háromezer márkára csökkent. De ez az iparág még így is nagyon jövedelmező és maga a tulajdonos beismerte, hogy üzleti haszna ötven százalék. Annyira jövedelmező ez a vállalkozás, hogy a lakott szobákat is azonnal kiürítik és átengedik a madaraknak, mert ez az eljárás a szobák bérbeadásánál jóval jövedelmezőbb.

A szerző két fészket kapott ajándékba. Ezek közül az egyiknek öt, a másiknak hét és fél gr. volt a súlya. A fészkek külső része teljesen tömött, mindazonáltal látni, hogy egyes rostok alkotják. Külsője hullámos, amit a madarak fejmozgatása okoz a nyálka kiválasztásakor. A fészkek színe fehérszürke és kissé fényes is. A legdrágábbak a világosszínű fészkek, a sötétebb színűek olcsóbbak. A fészkek belseje, különösen a fenéken, durván rostos, amit a megszilárdult egyes nyálzárak okoznak. A vízben a rostok a gelatinhoz hasonlóan felduzzadnak. A fészkek csodálatosképpen meglehetősen sok hamut tartalmaz. A szerző a fészkek egyik részében hat százalék hamut talált. Semmiféle állati vagy növényi eredetű maradék nem volt benne, rendszerint csak tiszta nyálka alkotta. A fészkek anyaga ízetlen, vízben erősen felduzzad, de összefüggése megmarad s ekkor puha porchoz hasonló. Sem forróvíz, sem híg savak nem oldják. Ellenben rögtön feloldódik, ha a felduzzadt anyagot kevés hígított lúggal hevítjük fel.

Windisch Rikárd dr.

A halóriások gazdasági és élettani jelentősége. Gyakran halljuk azt az állítást, hogy a tavak, sőt talán a folyók halállományát is »kizsarolják a túlzott halászással«. Ennek bizonyítására azt szokták megemlíteni, hogy régente sokkal gyakoribbak voltak például a mázsás harscák, tizenötökös pontyok, tízkilós fogások és hasonló más »halóriások«, mint manapság.

A helyes gazdálkodás éppenséggel megköveteli azt, hogy a már megvénült és húst alig termő nagyhalakat a vízből lehetőleg eltávolítsák, mert ezek aránytalanul sok táplálékot fogyasztanak. Az ilyen hal már nem érdemli meg a halhús-termelő »munkás« nevet s inkább »ingyenélő fogyasztónak« nevezhető. A békéstermészetű halóriások megeszik a kisebb halak elől a táplálékot, ha pedig ragadozók, egyébként jól értékesíthető rengeteg halhúst fogyasztanak.

A halóriások csak élettani szempontból érdekesek, mert azt bizonyítják, hogy a hal a legtöbb esetben az ivarérettség elérése után is növekedik. A négyéves, kétkilós ponty ivarérett lehet, de kellő táplálék mellett tízéves korára nyolctízkilóssá is fejlődhetik, idős korában fejlődése lassú. Viszont rossz táplálékos viszonyok mellett, a régóta ivarérett tízéves ponty esetleg még egy kilogrammos súlyt sem ér el.

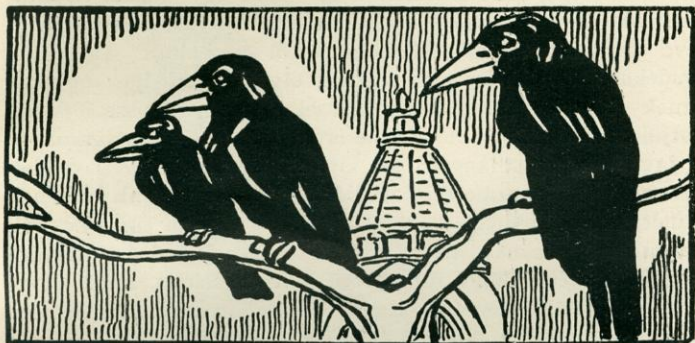
A halak életkora és testmérete között tehát nincs határozott összefüggés, a növekedés lehetőségeit mindenkor a táplálékos viszonyok szabják meg. (»A magyar halászat«, 49. oldal, Földm. Miniszt. kiadv. 1931. 3. sz.)

Ka.

¹⁾ *Brehm*. »Az állatok világa« 1902. Madarak I kötet 677—684. oldal.

²⁾ »Eine sonderbare Hausindustrie in Java. Essbare Schwalbennester« von Dr. E. Graefe. »Die Umschau« 36. kötet 1922 I füzet 6—9. oldal.

MI·UJSA·G AZ·ÁLLAT· KERT·BEN?

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

Rovatvezető: Szeiff Károly,

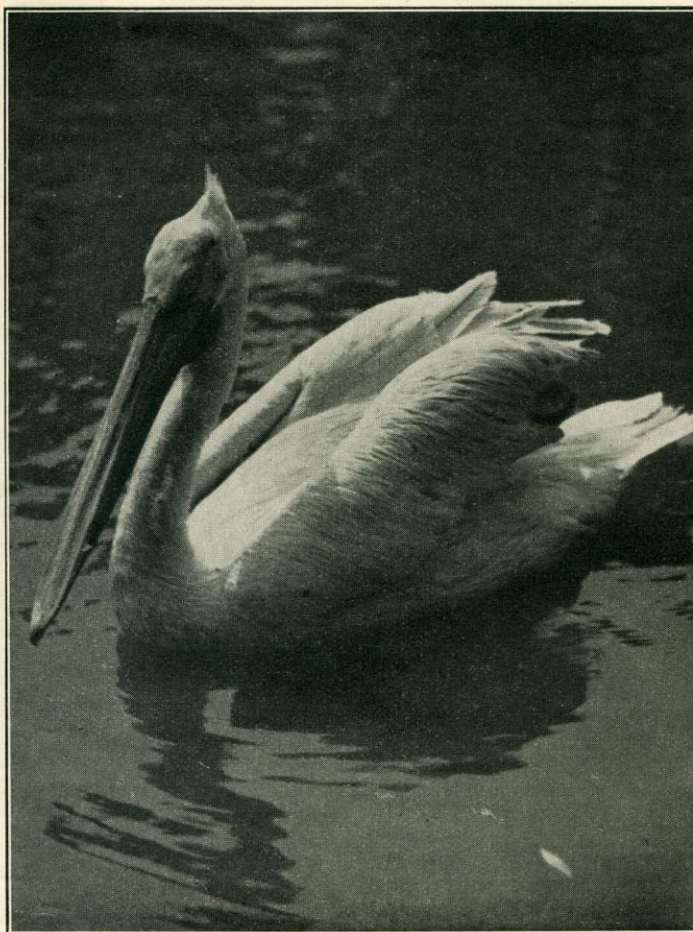
a székesfővárosi Állat- és Növénykert aligazgatója.

Itt a tavasz, megélnékül az állatkerti tó környéke. A teletében ápolt madarak a hét hónapig tartott szobafogság után újra a szabadba kerültek. A hosszú tél madárállományunkban nem okozott számottevő veszteséget és most, a szabad levegőn, a gyengélkedők egészsége is rövidesen újból helyreáll. A nagytavon látható a flamingók csoportja, az Afrikából származó és az állatkert megnyitása óta itt élő marabu és koronásdaru, azonkívül a néhány éve beszerzett pávadarupár is. Nagyon élénkíti a tó környékét a szürkegémek, szárcsák, hattyúk és a hazai és külföldi libák tarka csoportja. A kistóra kerültek a darvak, a fehér- és feketególyák, ott vannak gázlómadárállományunk legértékesebb tagjai, a nyergesgólyák és a jabiruk is. A madárház végében levő nagy röpdében helyezték el a hazai madárvilág képviselői közül a kanalas- és vörösgémekeket, a bakcsókat, batlákat és bölömbikákat, ezeken kívül a délamerikai vörös-ibiszek és kanálsóvár-bakcsók is ott láthatók. A madárház mellett levő kisebb röpdében a nemeskócsag és üstökősgém tanyázik, ugyanott vannak a díszrécék is, szebbnél-szebb fajokkal képviselve. A tavasz ezidén sokáig váratott magára, de végre mégis megérkezett. A melegebb időjárás madarainknak is szemmel látható örömet okoz és kertünk tollas lakói vígan sütkéreznek a tavaszi napsugárban.

Szombath.

A gödény állatkertünk legfeltünőbb vízmadara. Nemcsak nagyságával válik ki az állatkerti tó többi madara közül, hanem különösen a hatalmas csőre az, ami az ember érdeklődését feléje irányítja. Ha pedig valaki a gödényeket éppen etetésük idején látja, akkor szemtanúja lehet annak, hogy ez a különös szerkezetű, ormóttan csőr, milyen fontos szerszáma ennek a madáróriásnak.

Állatkertünkben ezidőszent kétféle gödény látható. Az egyik a rózsásgödény (*Pelecanus onocrotalus*), a másik a borzasgödény (*Pelecanus crispus*). Régen mindkét faj hazánkban is előfordult, sőt a folyók szabályozása előtt az ország déli részén nagyobb számmal fészkeltek is. Manapság azonban már csak nagyon ritkán látható, akkor is csak az elszakított déli részeken, ahol mint eltévedt vendég, jelenik meg. A rózsásgödény, ez a gyönyörű halványrózsaszínű tollazatú madár közel húsz éve él nálunk az állatkertben. A másik faj, az előbbinél jóval nagyobb borzasgödény, 1925. június 24-én került hozzánk. Ez utóbbi arról nevezetes, hogy mind a három példány állatkertünk vezetősége egyetlen külföldi gyűjtő-

Borzasgödény az állatkerti tavon. Az állatkerti fényképpályázaton vásárolt kép. Leitzl József felvétele.

kirándulásának eredménye. Abban az időben ugyanis a külföldi állatok beszerzése pénzünk folytonos romlása folytán sok nehézséggel járt és az állatkereskedelem a háborút követő nehéz viszonyok miatt csak nagyon lassan indult meg. Akkor kaptunk értesítést arról, hogy a Szkutari-tó környékén nagyon sok gödény fészkel. Mivel 20—25 fiatal gödény befogásának lehetőségét emlegették, az állatkert igazgatója elhatározta, hogy elküld valakit a madarakért, mert a gyűjtött madaraknak egy részét külföldön remélte értékesíteni.

Auer Károly, az állatkert néhány éve elhúnyt felügyelője utazott le akkor a Szkutari-tóhoz. A tó Fiumétől délre, mintegy 560 kilométernyire, a régi Montenegró és Albánia határán, az Északi-Albánhegység nyugati lábánál van. Auer felügyelő Antivári kikötőjéből, az akkor uralkodott zavaros viszonyok miatt csak sok kellemetlenség után érkezett a Szkutari-tó partján levő Virpazar helységbe, ahonnan csónakon jutott el a tó északi részén levő mocsaras nádasokba, a gödények fészkelő telepére. Az »expedíció« azonban különféle nehézségek következtében későn érkezett oda, mert a fiatal gödények már mind elhagyták fészkeiket. Szerencsére három példányt Podgoricán már jó előre biztonságba helyeztek, tehát az út mégsem volt eredménytelen, mert a három borzasgödény, a helyszínen gyűjtött számos görög teknőssel együtt, szerencsésen az állatkertbe érkezett.

Szombath.

Tevecsikók születtek az állatkertben. Lassan már odajutunk, hogy az állatkertben rendes kétpupú-tevemésünk lesz. Kétpupútevéink közül a két idősebb szülőállatot, egy mént és egy kancát, 1927 november havában vásároltuk Hagenbeck hamburgi állatkereskedőtől. A nőtény *Ida I.* azután hamarosan — 1928. március 15-én — életerős kis tevének adott életet. Ezt az újszülöttet *Ida II*-nek neveztük el. Ennek az apja Hagenbeck valamelyik tevémenje volt és nem az akkor vásárolt, *Pasa* nevű hím, tehát minden reményünk meg volt arra, hogy a jövőben megfelelő szaporulatunk lesz. Így is lett. Azóta már három kis tevének született. 1930 március 8-án látott napvilágot *Ida I*-nek második és pedig méncsikója, *Szultán*, amely ma már két éves, jól fejlett példány. Közben

Az állatkerti kétpúpú-tevekanca a néhányhetes csikókkal. Márton Jenő felvétele.

megerősödött *Ida II.*, az elsőszülött, és elérkezett az az idő, amikor ezt is bevonhattuk a tenyésztésbe. Így azután ez év március havában majdnem egyszerre, két kis kétpúpú-tevecsikónk szaporította a létszámot. Az öregebb anyának, *Ida I*-nek, március 11-én, leányának, *Ida II*-nek, másnapra született csikója.

Ida I., mint gyakorlott anya bármi izgalom nélkül fogadta a neki már nem ismeretlen eseményt és kellő szakavatottsággal kezdte immár harmadik ivadékát gondozni. Nem volt azonban ilyen egyszerű a dolog a fiatalabb anyánál. Az újdonsült anya az ivadék világrajöttével kapcsolatos eseményeket nagy ijedelemmel fogadta és — ahogy észrevettük — semmiképen sem akarta elhinni, hogy ő is az anyák sorába lépett. Így például mivel nem tudta vélni elsőszülöttjének megjelenését, mindenképen szabadulni igyekezett tőle. A kis kancacsikó pedig már életének harmadik órájában nagy igyekezetet tanusított az anyatej forrásának megkeresésénél. Amde tapasztalatlan anyja nem engedte szopni, amikor pedig a fiatal állatnak mégis sikerült az emlőhöz férkőznie, alapos rügásokkal akarta magától távoltartani. Minthogy pedig a kis tevének a táplálkozás iránti ösztöne sokkal nagyobb volt az anyjától való félelemnél, semmi körülmények között sem volt hajlandó eltávozni a boldogan felfedezett tejforrás közeléből. Már úgy látszott, hogy az anya és leánya között nem fog egyhamar kifejlődni az általunk mindenképen óhajtott családi egyetértés. Ugyanis komolyan aggódtunk a fiatal állat életbenmaradásáért, mert amikor az — éhségétől úzve — anyjához közeledett, a gyakorlatlan anya haragjában szájába fogta a csikó kis fejét és úgy távolította el magától. Ekkor azonban nem hagytuk magára a gyámoltalan kis állatot és jóakarattal, de erélyes kézzel avatkoztunk a sorsába. Lekötöttük az anyát a jászolhoz, lefogtuk rugdalódzó lábait és a csikót hozzásegítettük jogos követeléséhez, amikor pedig a fiatal anya egyedül maradt, szájkosarat kötöttünk a fejére, hogy ivadékában kárt ne tehessen. Egy heti gondos felügyelet azután megtermette a várt eredményt. *Ida II.* megszokta kis csikóját és ma már éppen olyan gondosan vigyáz rá és szoptatja, mintahogy az egy jóra való tevéanyának kötelessége.

A két kis tevecsikó, *Zulejka* és *Kádi*, pedig esetlen lábaival ma már vidáman ugrándoz és gyakran meg-megriasztja a velük egy kifutóban levő afrikai feketefejú-juhokat.

Anghi.

Az angorakecskék. A nagyszikla észak felé eső oldalán, a barna- és örvösmedvék barlangjai fölött látható kecskék csoportjánál is meghozta a tavasz a várt szaporulatot. Az itt látható kecskék ősei angorakecskék voltak, de a jelenlegi utódok már semmiképen sem emlékeztetnek a kisázsiai selyemszőrű elődökre. A háborút követő zilált viszonyok megakadályozták az állatkert akkori igazgatóságát abban, hogy az időközben elpusztult angorabakokat újjal pótolja. Másrészt

a szomszédságban levő fekete spanyolkecskék bakja egy éjszaka bezabadult a bak nélkül maradt angoraanyák közé — amelyek megfelelő idő múlva a legváltozatosabb színeket mutató vörös, sárga, fekete, szürke gidáknak adtak életet. Ilyenformán az eredeti angoraanyák kipusztulása után ez a keresztezett, különféle színű, fajtátlan kecsketársaság lépett az eredetileg selymes, hullámos, fehérszőrű angoraösök helyébe.

Természetesen nem tűrhettük ezt a rendezetlen állapotot és mult év július havában egy tisztavérű angorabakot vásároltunk. A nehéz gazdasági viszonyok miatt azonban, sajnos, nem gondolhattunk arra, hogy az egész állományt kicseréljük tisztavérű angorakecskével, s így csak egy bakot vásárolhattunk. De ezt azzal a biztos tudattal tettük, hogy a meglevő fajtátlan anyakecskének ettől a baktól születendő ivadékai között bizonyára lesznek olyanok, amelyek apjukra ütnek és így ismételt keresztezéssel lassanként visszafejleszthetjük az állományt. A terv be is vált, mert — úgy látszik — a tavaly érkezett angorabak kitűnő átörökítő erővel rendelkezett. Az idén született kis gidák örökölték apjuk szőrének színét, hullámosságát, selymes fényét és nyoma sincs bennük anyjuk rőt színének. Csakis abban térnek még el a tisztavérű angorakecskétől, hogy fülük nem annyira leelőgő, mint ahogy azt az angorák jellege megkívánja. Azonban majdnem biztosra vehetjük, hogy ezeknek az újszülötteknek ivadékai között lesznek már olyanok is, amelyek minden valószínűség szerint még jobban, vagy talán teljes mértékben is meg fogják közelíteni a kívánatos angora-jelleget.

Anghi.

Angorakecskebak az állatkertben. Szimmeiszter Pál felvétele.

A fácánok házában a legsodálatosabb színekben pompázó díszfácánok és tyúkfajok egész sora látható. Az egyes ketrecek élénkségének fokozására díszgalambokat is tartunk a leginkább párosával elhelyezett díszfácánok mellett. Mivel régi galambállományunk az idők folyamán a kereszteződés következtében teljesen elértéktelenedett, elfajzott galambjaink helyébe a hazai tenyésztőktől most olyan elsőrangú állatokat szereztünk be, amelyek a kiállítások alkalmával több díjat nyertek. A röpdéket ez alkalommal csak gondosan kiválasztott olyan galambfajokkal népesítettük be, amelyek vagy különleges tollruházatukkal, vagy alakjuknál fogva érdekesek. Állományunkból már helyszűke miatt is hiányoznak a közönségesebb színes- és röpgalambok és az egyszerűbb fajtákból csak azokat tartottuk meg, amelyekre a rövidcsőrű galambok fiókáinak fel-

nevelése céljából szükségünk van. Új szerzeményeinkből megemlítjük a tollruhájuk miatt érdekes *kínai-sirályka*- és *angol-parókásgalambot*, a dudorosfajták közül pedig a *berber*- és *karriergalambot*. Nagyon szépek az óriástestű *római*- és *magyar-óriásgalambjaink*. Említést érdemel az *angol-golyvág*-*galamb* is, valamint a hazai különlegességek közül a *buda-pesti-rövidcsőrű*- és *diszgolyvág*-*galamb*. Az egyes galambpárok már rövidesen költéshez fognak és reméljük, hogy a tenyésztés során jó eredményt fogunk elérni. Szombath.

Az állatkert diszgalamb-gyűjteményéből egy berbertojo. Szabó István felvétele.

AZ IFJÚSÁGNAK

TAVASZI KALANDOZÁSOK.

Írta: Szondy György.

A folyó partján égerfák unatkoztak. Gyökereik között, a partfal tövében, csinos barlangocskát mosott ki a víz. A barlangocskába egy tizlábú páncélos lovag költözött be az ősszel: ollóvári Rák Rókus úr. Messze vidéken a legtermetesebb s legerősebb legény volt a fajtájabeliek közül. Tizenötször virított a folyó mentén a sásliliom sárga virága, mióta anyjától és száznál több testvérétől elszakadt. Nagy földet járt be azóta s a malomgáttól a hármasszigetig úgy ösmerte a folyó medrét, akár az ollója bibircsöit.

A hosszú tél kissé megviselte a lovagot. A folyót hónapokon át vastag jégkéreg borította, a jég alá nappal is alig szüremkedett világosság. Rókus úr álmosan, étvágytalanul üldögélt barlangjában. Néha napok teltek el anélkül, hogy a víz suho-

gásán kívül más nesz zavarta volna. A folyó lakói dermedt álomban szunyókáltak, még a halak is lomhán, félig-ébreden pihentek a lékek és repedések körül.

Végre mégis csak enyhült a hideg. Olvadásszagú, zavaros vizek szivárogtak a partokról s a folyó hátán széttöredezett a jégtakaró. Lassacsकán ébredezett az alvó birodalom. Az iszapban rózsaszínnel ingott-lengett a csövesgiliszták milliányi cérnaszála; házukat toldozó szitakötő-álcák mászkáltak a fenéken, a kagylók kitárták héjukat s a halak víg kergetődzés közben magasra fel-felszöktek a habokból. A parton, a szakadás alatt megjelentek a martilapú fehér bundába burkolt levelei; a szigetnél, a letakarított nádas szomorú, borostás ábrázatán üdezöld hajtások ütöztek elő. A levegőben ott lengett-lengedett a tavasz lehellete.

Csak Rák Rókus úr kedve nem akart felderülni. Minden porcikájában érezte, hogy közeleg valami, amire gondolni sem szeretett: a tavaszi vetkeződés. Ezt vénségére sem bírta megszokni; pedig hejh, hosszú élete során be sokszor bujt ki páncélruhájából! Az első esztendőben éppen tízszer vetkezett; a másodikban ötször s vagy egy évtized óta beérte évente kétszeri ruhaváltással. De az utolsó, az elmúlt nyár végén éppen olyan keserves multság volt, mint tizenöt év előtt az első. Kínjában a hátán fetrengett és halálosan elfáradt, míg görcsös erőlködéssel kettérepesztette a páncélt ott, ahol a mell- és farokrész összefügg. Hosszú pihenő után fogott a lábak, csápok és szemek kihüvelykezéséhez. Egyre hátrább húzódtott levált bőrében s végre kibujt az elülső feléből. Ott állt farkáig meztelenül, lágyan, gyámoltalanul. Jaj, ha most elcsíphette volna Csuka úr, vagy akár a vén Potyka asszonyosság... , híre-pora sem maradt volna Rák Rókus úrnak. De a barlang szája szűk volt, nem juthatott be rajta hivatlan vendég.

A farkpáncéltól már könnyebb volt szabadulni. A lovag kiráncigálta potrohát a régi ruhából, aztán elnyujtózott és mély álomba merült. Napokig tartott édes szunyókálása. Míg aludt, két kis mészlencse pottyant a gyomra falából a gyomrába. A gyomorban föloldódtak, a vér szerte hordta a meszet a lágy, nyulékony bőrbe s mire a lovag fölébredt, bőre ismét páncéllá merevedett, maga pedig hosszabb lett egy ráklépéssel.

Május elejére teljes pompájában kibontakozott a tavasz. Ragyogott a napsugár, zengett a békakoncert, cincogott a szunyogok hegedűje. Rókus úr is hamarosan elfeledte a vetkezés gyötrelmeit. Virágos kedve kerekedett s olyan étvágya, hogy farkasnak sincs különb. Naphosszatt lesben ült, alkonyatkor pedig sétára indult. A kis sziget alatt, a kavicsos, homokos mederben talált a ráksétatér. Amint ott sétálgat, egyszerre csak szemben találja magát a feleségével! Az össze-zördültek s azóta nem látták egymást; de ezen a gyönyörű májusi estén elfeledte Rókus úr a nehezeltést. Nagyon köszönt az asszonynak s a köszöntést megtoldotta egy kérdéssel:

— Kikeltek-e már a gyerekek, lelکم, feleségem?

Bezzeg, kár volt magát kellelnie! Az asszonyág rá sem hederített; nagyot csapott maga alá a farkával és elúszott ősi rákszokás szerint hátrafelé. A gyermekekről egy zokszót sem ejtett. Minek is? Ha nem vak a lovag, láthatja, hogy még mindig ott hordja a petéket a potroha alatt, mind a száz-lúszat. Két hétbe is beletelik, míg kikelnek!

— No, no! — nézett utána meghökkenve Rókus úr. — Vagy úgy?! — S meg sem nehezelt drágalátos feleségére. Emlékezett reá, hogy esztendő előtt is ilyen habókos volt, míg a gyerekeket fel nem dajkálta. Majd visszaédesedik, ha megszabadult tőlük!

Fekete éjszakába borult közben a világ. A lovag szép csöndeskén kimászott a mederből és elindult a parton, mert kövér gilisztapecsenye szokott ott ilyenkor akadni. Lám, most is került, mindjárt az első vakondtúrás táján. Szegény féreg, egy kis friss levegő irányában jött fel a földszíne s mi lett a vége! Rókus úr meg nem könyörült rajta, hiába vonaglott, csavargott, tekergődzött az ollói között. Elfogyasztotta egy ízig, aztán visszaereszkedett a mederbe. Alig ért a fenékre, az öreg fűzfa mellett megcsobbant halkan a víz; jaj, menekült a lovag, pillanat alatt beásta magát a kövek közé, mert vidra-illatot hoztak a hullámgyűrűk s nyomukban nesztelenül nyilalt maga a nagy úr, Bundás gróf, a folyó uralkodója, a

vidra. Máris halat cipelt a szájában s észre sem vette a kövek között kuksoló rákot. Csak lenn, a szakadánál szállt ki a vízből, hogy zsákmányát elfogyassza. Akkor Rák Rókus úr is előbujt és lehevert a homok és iszap határán, ahol nem sodor, csak simogat a víz és fáradt hajjai partra hanyatlanak. De nem sokáig pihenhetett. Az ilyen sötét, édesillatú, meleg éjszakában vadászni jár minden teremtet lélek s ezerfelől leselkedik a veszedelem. Itt is, ott is megcsobbant a víz, árnyak nyilaltak el a felszínen s a lovag minden csobbanásra, minden árnyéknyilalásra rémülten hátrált kővárába. Még Muszi is megijesztette, a vízipocok, pedig az nem vágyik rák-pecsenyére, jobban szereti a zsenge nádszalat. Bundás gróf szintén visszatért vagy háromszor, s amikor Ré, a fekete-szürke bundás vízcickány is előkerült, csakugyan majd megfagyott Rókus úrban a vér. Jó ideig mozdulni sem mert odújában, mert Rémtől még a legvénebb rákok sincsenek biztonságban, ha talán éppenséggel nagyobbak is nála!

Éjfél felé járhatott az idő, a megszakadt felhők mögül kibujt a holdvilág, amikor ismét előmerészkedett és elindult hazafelé. De alig lépett kettőt, csak megbökte valami hosszú, kemény ormány s a magasba lódította. Teremtucse, megrémült a lovag, előrecapta potrohát és óriási lendülettel lökte magát hátra, be a part meredekje alá; ám a hosszú orr tulajdonosa is meghökkent és ugyancsak mentegetődzött:

— Pardon, bocsánat! Idegen vagyok errefelé kérem s ebben a sötétben nem bírok tájékozódni!

Félméteres, karcsú haltest hevert az iszapban, csodálatosan hosszú orral, mint egy madárcsőr. A hátán és az oldalán egy-egy sor tarajos pikkely csillogott. Rák Rókus úr tüstént megismerte, noha igen ritka vendég volt errefelé.

— Nem Kecsege Kelemen úrhoz van szerencsém? — kérdezte a gyökerek közül, ahol nem érhettem semmiféle kellemtelen meglepetés.

A jövevény örvendezve legyezte a vizet felemáslapátú farkával.

— Részemről a szerencse, kedves uram! Kecsege Celesztin vagyok, Kelemen úr a nagybátyám. Talán ösmerni méltóztatik?

— Erre járt tavaly, találkoztunk! — felelt a lovag és ő is bemutatkozott, amint illik: — Egyébként Rák Rókus a nevem, az ollóvári nemzetségből! Hová igyekszik erre uraságod?

— Fölfelé, kérem, fölfelé! Esetleg be a patakokba! Lakodalomba, tetszik tudni! Vissza a szülőházába!

— Áh, áh! — udvariaskodott Rák Rókus úr. — Ha jól emlékszem, tisztelt bátyjaura is ilyen ügyben utazott!

— Úgy van, kérem, úgy van! — helyeselt Kecsege úr. — Ez az út családi hagyomány nálunk. Lenn élünk a tengerben, de lakodalomra visszatérünk az édes szülőházába. A gyermekeink ott kelnek ki az ikrából, ahol mi is kikeltünk. Csak aztán vándorolnak le a sós hazába.

— Hm, hm, biz ez elég fáradságos hagyomány! — vélte a lovag. — Hosszú út lehet a tengertől idáig, teméntelen veszedelem érheti a vándort!

— Oda se neki! — hetvenkedett Kecsege úr. — Nagyobb baj annál ez a sok gát, töltés, zsilip, meg a hajók és a sok halász. Rokonaim közül a legelőkelőbbek, Tok gróf és Viza herceg emiatt egyre ritkábban járnak erre. Régen nem így volt ez, kérem! Viza herceg édesanyja mesélte, — igen tiszteltreméltó úrhölgy, 112 esztendő és kilenc méter hosszú, — tőle tudom, milyen világ volt itt száz évvel ezelőtt. Hajónak, gátnak, zsilipnek se híre, se hamva. Mentek a folyók, amerre akartak. Vadvizek, nádasok mindenfelé . . . , gyönyörű, pompázatos mocsarak és micsoda finom falatok vízben, iszapban! Bezzeg, seregestől jöttünk akkoriban erre! Mikor elindult a rokonság a lakodalomba — vizák, tokok, kecsegék —, szinte kiduzzadtak medrűkből a folyók! Az volt a jó világ, kérem! De mit tehetünk?! Tisztelnünk kell a hagyományokat, hát csak visszajárunk így is! Jaj, no, mi az?!

Halk evezőcsapások hallatszottak a partok felől. Rókus úr már jóideje észrevette és mélyen behúzódott a part alá. Jól is

tette, mert az evezőcsapások nyomán nesztelenül suhant el a fenék fölött a nagy háló, végigseperve parttól-partig a meder fenekét. Kecsege úr hosszú orra beléakadt s a háló magával sodorta a titokzatos, sötét messzeségbe. Rák Rókus úr újra egyedül maradt.

— Így bizony aligha jut el szegény a lakodalomba! — dünnyögte és elgondolkozva mozgatta bajuszát. De az ilyesmi mindennapos, megszokott eset volt a folyó világában s mire a távolban elhaltak az evezőcsapások, Rókus úr már el is felejtette.

A szakadás felől hallússzagot hozott a víz, bizonyosan Bundás gróf vacsorájának morzsái hullottak vissza a folyóba. A lovag óvatosan előmászott odújából és elindult a szag irányában, elfeledve, hogy voltaképpen hazafelé készült.

A haldarabon már öt cimborá dombórozott. Rókus úr jövetelének egy csöppet sem örültek. De a lovag gyanusan nyitogatta az ollóit s a cimborák tüstént látták, hogy legény a talpán. Azért hát helyet szorítottak neki. Szótlanul ettek, eddegéltek, észre sem vették, hogy már hajnalba szökült az éjszaka. Pirosodni kezdett a keleti ég, a folyó háta megborzongott a hús szellőtől. Rókus úr megtörölgette bajuszát, összecsuksa ollóit s indulni készült. Abban a pillanatban megmozdult a hallús maradéka s akik rajta voltak, mindvalahányan a levegőbe emelkedtek. Egy nyurga legény állt a vízben és széles vigyorgással öntötte be a rákokat a tarisznyájába.

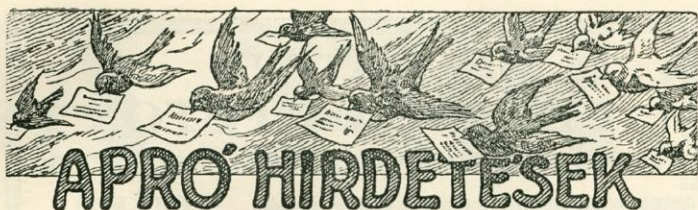
— Ilyen szerencsém is régen volt! — dörmögte. — Hat darab egyszerre!

A tarisznyában bús feketeség volt és áporodott illatok. A legény nyakába akasztotta és nagy léptekkel indult a város felé. A rákok egymás hegyén-hátán nyüzsgöttek odabenn. De Rák Rókus úr észrevette, hogy a tarisznya sarkánál halovány fény szüremkedik be. Pirinyó repedett volt ott, azon settenkedett be a világosság. Rókus úr tüstént nekiállt ollójával a repedést fölfejtetni. Aligha meg nem szabadultak volna ekképen, ha a legény nem találkozik a halászokkal. De összetalálkoztak, s a legény a halászokra bízta rákjait: vigyék be őket a városba, hátha hamarabb túladhathatnak rajtuk!

Tarisznyából hát ládába kerültek a rákok, friss, zöld fű közé, úgy érkeztek meg a halpiacra. Ott a halászok kitergegették a zsákmányt. Testes potykák, sovány keszegek, bajszos harscsák és tigrisfoltos csukák heverték az árusítóasztalon. Közöttük Kecsege úr tarajos-pikkelyes, karcsú teste is. A ládában, a fű között hallgattak a rákok. Mire kékbe váltott az aranyló reggeli égbolt, már egy konyhában várták a halált . . . Jaj, bizony egy ütet tapló nem sok, annyit sem ért az életük! A páncélruha alatt kiszáradtak a kopoptyúik, majd megfulladtak a melegben. A gazdasszony egy kosárba tette őket az asztal alá és jött-ment nagy sebbel-lobbal, futott szobába, kamarába, kertbe, égett a kezében a dolog.

De bezzeg ráért a Bodri kutya! Unalmában ott morgolódott a rákok kosara körül, még meg is szaglászta őket. Rókus úr sem volt rest, belecsimpaszkodott az orrába, amint csak tudott. Nagyot ugrott a Bodri, sivalkodott keservesen és futott az udvarra, udvarból a kertbe, mintha szemét vették volna. Rókus úr meg csak szorította az orrát, hiába kapkodott utána Bodri, hiába táncolt, forgott s lóbálta a fejét. Kínjában a kerten is túl inalt, neki a mezőnek s talán még ma is futna, ha Rókus úr odakünn a határban ki nem nyitja az ollóit, amikor vízszagot hozott feléje a szellő. Akkor lepottyantotta magát a selymes fű közé. Örült Bodri és boldogan futott haza, a lovag pedig elindult a vizet keresni. Nemsokára ráakadt egy helyes kis pocsolyára. Máskor rá sem hederített volna, de most bezzeg jó volt elmerülni benne, felüdülni a vízben, megmenekülni a megfulladástól. Csendesesen pihengetett az iszapban, elgondolkozván csodás menekülésén és várva a hűvös estét, hogy tovább utazhasson.

Amikor aztán lepihent a nap és fekete fátylak borultak a mezőkre, elindult, amerre a folyót sejtette. Ment a szimatja után s mire a hajnal feltetszett az égen, otthon volt újra. Behúzódott kedves barlangocskájába és mély álomba merülve nagyot pihent veszedelmes kalandozása után.

Az apróhirdetés minden szava 20 fillér;
előfizetőknek 10 fillér

A legkisebb hirdetés egyszeri megjelenése 2 pengő;
előfizetőknek 1 pengő

Előfizetési vagy hirdetési díj Allatkert Budapest, VI., küldendő.

Természettudományi Közlöny. Szerkeszti: *Ilosvay Lajos* közreműködésével *Gombocz Endre* és *Szabó-Patay József*. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Eszterhá y-u. 16.

»**Magyar Foxterrier-Tenyésztők Egyesülete**» Budapest, Állatorvosi főiskola poliklinikája, VII., Rottenbiller-utca 23—25. Telefon: József 308—30.

Magyar Tacskó-Tenyésztők Egyesülete Budapest, VII. ker., István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája József 308—30. Hivatalos órák hétfőn és csütörtökön 17—18 órák között.

Magyar Kutyafajták Törzskönyve Budapest, VII., István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája József 308—30. Hivatalos órák törzskönyvezés végett hétfőn és csütörtökön 17—18 órák között.

Magyar Dobermannosok titkári hivatala Budapest, VIII., Baross-utca 77. Telefon: József 413—78.

Magyarországi Telivér Kutyatenyésztő Egyesületek Szövetsége Budapest, VII., István-út 2. Telefon: József 308—30.

Molnár Pál mezőgazdasági kamarai titkár hasznos ismeretterjesztő szakkönyve: **Hogy lehet a tyúktenyésztés a falu életének könnyítője**, — megjelent második kiadásban az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamaránál: *Kaposvár, Németh István-utca 23.* Ára 60 fillér szállítással együtt s az összeg levélbélyegben is beküldhető.

Jelkép és dísz minden vadász kalapján a
»**SZENT HUBERTUS-JELVÉNY**«,

amely magyar szobrászművész vésésében a vadászok védőszentjének azt a jelenetét ábrázolja, amikor kutyáitól kísérve, lóháton való vadászás, közben megjelenik előtte agancsa között dícsényben ragyogó kereszttel a legendabeli szarvas.

Művészi, finoman tisztes, tartós!

Ára egyszerű postai küldéssel és csomagolással a pénz előzetes beküldése mellett bronzból 1.70 P, ezüstből 4.20 P. Utánvétellel való rendelést a postai költség közel 1 pengővel drágítaná meg, azért ez kerülendő.

Megrendelhető a »*Vadászati Útmutató*« kiadóhivatalában (Budapest, VIII., Szigony-utca 34.) és beszerezhető a nagyobb fegyver- és sportáru cégek útján.

Aki a vadászati ismeretek összes ágazatában teljes és alapos tájékozódást óhajt nyerni, szerezze be Nagy László »Vadászati Útmutató«-jának eddig megjelent nyolc évfolyamát. Az első évfolyam teljesen elfogyott, a többi korlátozott példányszámban még kapható. A kötetek egyenként is önálló egészek. A vadászat, vadtenyésztés, vadismeret, fegyver- és lövészet, vadászati jog, vizslászat stb. stb., általában a vadászattal kapcsolatos minden kérdésben komoly tanácsadó és felvilágosító a kir. földművelésügyi kormány erkölcsi támogatásával megjelenő »Vadászati Útmutató«, melynek kötetei tömör szedésben, átlag 250 oldal terjedelműek, eredeti szövegábrákkal díszítettek, tartós egészvázson díszes kötésűek. Ára a hét kötetnek 20 pengő, egy kötet ára 5 pengő. Részletre is megrendelhető a kiadóhivatalban (VIII., Szigony-utca 34. Telefon: József 304—14).

:: :: A kiadásért felelős: NADLER HERBERT :: ::

OLAJFESTMÉNYEK LEGOLCSÓBBAN
HOFFMANN FERENC
BUDAPEST, IV., KÁROLY-KÖRÚT 28. SZ.

FÉNYKÉPEZŐCIKKET
OTT VEGYEN, AHOL FOGY!

HATSCHEK és FARKAS

fényképezési szaküzlet

BUDAPEST

IV., Károly-körút 28. (Közp. városháza) VI., Andrassy-út 31.

CZÁJA NÉPARÉNA
(VÁROSLIGET)

Budapest legolcsóbb szórakozóhelye világvárosi műsorral.
Naponta délután 3 órától folytatódó előadások.
Helyárak: 40 fillértől 1 pengő 50 fillérig. ~ Telefon: 185—77

ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTÜNK
GYÖNYÖRŰ TAVASZI POMPÁBAN VIRUL.

PÁLMAHÁZUNK
AZ ŐRÖK TAVASZT
VARÁZSOLJA
A SZEMLELŐ ELÉ.

A természet csodáiban gyönyörködni
vágyók az összes állatokat már a
szabad kifutókban nézegethetik.

SCHREIER BÉLA

kereskedelmi részvénytárs.

BUDAPEST

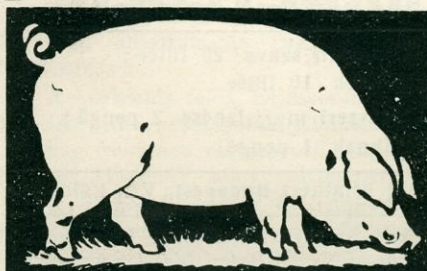
VII., Izabella-utca 34. sz.

Tel.: J. 438—49 és 320—52

Vesz és elad

mindennemű szálás és szemestakarmányt, örleményféléket, gabonaszeműket, fűszereket, hűveléses és gyarmatárut.

ÁLLATAIT PEKK D-VITAMIN ÉS FUTOR KEVERÉKÉVEL TAKARMÁNYOZZA.

FILLÉRES
BEFEKTETÉS!

CHINOIN
gyógyszer és vegyszeti
termékek gyára r.t.

ÚJPEST

A BUDAPESTI ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTBEN

MINDEN LÁTOGATÓ
:: TANUL, ::
GYÖNYÖRKÖDIK
ÉS SZÓRAKOZIK

VÁLTSON ÁLLATKERTI
BÉRLETJEGYET,
MELYNEK ÁRA
EGÉSZ ÉVRE:

Felnőtteknek 12 P
Tanulóknak és
gyermeknek 6 P
Köztisztviselőknek 8 P
Köztisztviselők
gyermekének 5 P

Napijegyek ára:
70 fillér,
10 éven aluli
gyermeknek
30 fillér

Az állatkerti bérlőközönség
jutányos áron bérelhet
tenniszpályákat

az

ÁLLATKERTBEN
idény- és havibérletben.

Újjonnan átalakított
vörös salakpályák!

A délelőtti órákban az idény- és
havibérleteknél díjkedvezményt adunk.

Az igazgatóság.

ZIMMER FERENC HALKERESKEDELMI R.T.

BUDAPEST, KÖZPONTI VÁSÁRCSARNOK T.: A. 854—48

FIÓKÜZLETEK: V., Gróf Tisza István-utca 10. T.: A. 816—79,
VII., Rákóczi-út 90.

IRODA: VIII., Horánszky-utca 19. Telefon: J. 335—39

HIRSCHLER MIKSA

VASÁRUHÁZA
VI., SZONDY-UTCA 54. SZÁM

MINDENMŰ VASÁRUK
ÉS HÁZTARTÁSI CIKKEK
LEGOLCSÓBB
BESZERZÉSI FORRÁSA

TELEFON: 17-5-28

KÚN SÁNDOR BUDAPEST, IV., Ferenc József-rakpart 18.

FESTÉK, KENCE, ZSIRADÉKÁRU, KÁTRÁNY, VEGYI TERMÉKEK

TELEFON: 845—11, 867—73

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
ÁSVÁNYVÍZ-ÜZEME

HARMATVÍZ

A »HUNGÁRIA«-GYÓGYFORRÁS
SZÉNSAVVAL TELÍTETT VIZE
TELEFON: AUTOMATA 530—03